

LUNDS UNIVERSITET

Tanusia

Makt, politik & handlingsutrymme
på teatern under det andra triumviratet

Evelina Marmander
Kandidatuppsats AKSK04

Handledare: Lovisa Brännstedt
Antikens kultur och samhällsliv
Institutionen för arkeologi och antikens historia

Lunds universitet HT22

Abstract

This study examines Tanusia, a woman depicted in the historiographical work of Dio Cassius. The study is focusing on the confrontation between Tanusia and Octavianus [Augustus] at the theatre during the second triumvirate (43 b.C – 31 a.D). The meeting between the two was a result of Tanusia's husband being proscribed in the aftermath of Julius Caesar's murder. Being proscribed initially meant being given a death sentence. However, in historiographical accounts one finds several examples of individuals who put their own safety at risk in order to keep loved ones safe, one of whom was Tanusia asking for her husband to be pardoned. Not only did the proscriptions result in personal losses and risk taking, but it also meant an upheaval of societal structures and traditional roles, which Tanusia's actions to some degree bear witness to.

Thus, the aim of this study is to analyze Dio's narrative of Tanusia and examine her actions in relation to the theatre space. Further the study tries to establish how the theatre space relates to gender, power, politics, and societal hierarchy during the second triumvirate. The analysis goes on to show that when applying theories of how public and private space can be understood and gendered, Tanusia and the meeting at the theatre reveals several underlying aspects such as power structures, political ambition, propaganda, and public opinion. Consequently, the encounter at the theatre, and therefore this study, touches upon several intertwined subjects and aspects that provides a multifaceted and to some extent, an interchangeable understanding of the confrontation. Especially when relating to Goffman's sociological perspective and use of theatrical metaphors to explain human behavior.

Keywords

Tanusia, theatre, public space, private space, gendered space, *restitutio*, second triumvirate, *clementia*, Sextus Pompey, Pompey Magnus, Octavianus, Octavia, *ordo matronarum*, Hortensia, Hortensias speech, aedile, proscriptions, *laudatio Turiae*, Turia, Lepidus, Marcus Antonius, politics

Förord

Tack Lovisa, du är utöver en inspiration en fantastisk handledare!
Din entusiasm och vägledning har under skrivandets gång betytt otroligt mycket.

Tack till familj & vänner för ert stöd och era påhejningar.

Sist, men absolut inte minst;
Haec ornamenta sunt mea; Oliver & Alan
Tack!

Innehåll

Inledning	1
<i>Introduktion</i>	1
<i>Syfte & frågeställning</i>	1
<i>Teori</i>	1
<i>Metod</i>	3
<i>Material</i>	4
<i>Avgränsning & definition</i>	5
<i>Forskningshistorik</i>	5
Historisk kontext & bakgrund	7
Analys	11
<i>Tanusia på teatern; betydelsen av plats</i>	15
<i>Tanusias sociala och politiska ställning</i>	20
<i>Triumvirernas kontroll av republikanska institutioner</i>	23
<i>Tanusia, Hortensia & Turia; olika möten med makten</i>	25
Slutsats	28
Litteraturförteckning	30

Inledning

Introduktion

Efter mordet på Julius Caesar följde en turbulent tid i romarrikets historia. Perioden kännetecknades av ett instabilt politiskt läge som till slut resulterade i en nyinrättad politisk instans bestående av Marcus Aemilius Lepidus, Marcus Antonius och Gaius Julius Octavianus. De tre männens samarbete, känt som det andra triumviratet, varade mellan 43 f.v.t till 31 f.v.t. Triumvirernas ambition var att återetablera ordning och harmoni i samhället. Men deras metoder resulterade snarare i motsatsen; kullkastandet av ordningen i samhället var på så sätt i stor utsträckning ett resultat av triumvirernas vidtagna hämndaktioner för att skipa rättvisa.

Tanusia, som återfinns i Dio Cassius historieskildring, var en kvinna vars vardag vändes upp och ned till följd av det politiska läget. När makens namn hamnade på proskriptionslistorna beslutade hon att gömma honom, vilket var ett agerande som gick emot maktinnehavarnas direktiv. Kulmen av hennes mod nåddes när hon bad om mannens *restitutio*¹ inför triumviren Octavianus på en under antiken viktig plats med en tydlig maktordning, nämligen teatern.

Många olika former av underhållning utspelade sig på teatern. Platsen var starkt förknippad med maktutövande, politik och synliggörandet av den hierarkiska ordningen i staden Rom. Teatern var också ett tveeggat rum, det kunde antingen hjälpa eller stjälpa. Att Tanusias agerande var förlagt till denna arena möjliggör att studera plats som en avgörande faktor för hennes handling. Teatern möjliggjorde kommunikation och opinionsbildning vilket i sin tur ofta förenades med bakomliggande agendor och motiv. Det var på så sätt ett viktigt rum att kontrollera.

Syfte & frågeställning

Genom att kasta ljus på Tanusia är ambitionen med uppsatsen att lyfta större frågor som rör kvinnors handlingsutrymme, politiska ställning och makt under det andra triumviratet. Uppsatsens syfte är vidare att belysa Tanusias handling utifrån den rumsliga kontexten och se till platsens betydelse. På så sätt söker uppsatsen besvara följande frågor;

- Hur kan vi genom att belysa teatern och Tanusias agerande förstå hennes sociala & politiska ställning?
- Hur används teaterrummet under det andra triumviratet i det politiska spelet?
- Hur påverkar teaterrummet Tanusia och Octavianus konfrontation?

Teori

När vi ska analysera plats kan detta ske genom att se till hur den kan vara dels offentlig, dels privat samt genuskodad. Förhållningssättet återfinns i de teoretiska aspekter som lyfts av Amy Russell både i hennes bok *The Politics of Public Space in Republican Rome* (2016a) och hennes artikel

¹ Återupprättelse, alternativt få sin dom annullerad. övers. författaren

On Gender and Spatial Experience in Public: the Case of Ancient Rome från 2016 (2016b). Hon betonar hur begreppen offentligt- och privat utrymme är förenade med definitionssvårigheter. Det gör det svårt att avgöra vad som inkluderas däri. Skilda språkliga innebörder kan vara en anledning, men även kulturella förståelser för vad som är offentligt respektive privat. Ett offentligt rum är förenat med instabilitet som kan bero på att dess fysiska utformning kontinuerligt ändras. Russell beskriver att en affär som är placerad i ett privatägt hus är att betrakta som en privat plats, men när den är tillgänglig för allmänheten är platsen offentlig. Det innebär att husets bakomliggande syfte är offentligt till följd av tillgängligheten för allmänheten. Hur en sådan plats ska definieras är därför till viss del svårt att svara på.² Gränsdragningen mellan det privata och offentliga kan också suddas ut när privata detaljer används i ett offentligt utrymme. När så sker är ett bakomliggande syfte att göra linjen mellan de två utrymmena otydlig. Aemilius Lepidus familj illustrerar hur detta går till; de valde att dekorera Basilica Aemilia, ett monument som familjen uppfört, med sköldar målade med familjens porträtt. Samma dekoration återfanns på Lepidus privata hus. Familjens makt kunde därmed beskådas på Forum Romanum, samtidigt som familjens privata hus genom samma avbildning påminde om det storslagna offentliga monumentet. Russell visar genom exemplet hur arkitektur kunde bidra till att sudda ut gränsen mellan det offentliga och privata samtidigt som de bidrog till att upprätthålla maktstrukturer, speciellt under republiken.

Diskussionen kring offentliga och privata rum inrymmer även genusaspekter. Uppfattningen har länge varit att det offentliga rummet associeras med män och det privata med kvinnor. Denna uppdelning behöver inte nödvändigtvis utgöras av rumslig segregering, alltså att män och kvinnor ges olika tillgång till utrymmen. Det kan i stället innebära tekniker som vaktar och kontrollerar genus. Det kan illustreras genom att kvinnor som befann sig i offentliga rum associerade med män satte sin sociala ställning på spel. En eventuell kodning av ett rum bidrog på så vis till markering och stigmatisering. Den som inte hörde hemma på en viss plats uppmärksammades och pekades därför ut som ett avvikande element. Russell argumenterar att få offentliga och privata rum var formellt segregerade vilket innebar att kvinnor inte hindrades från att befinna sig på exempelvis Forum Romanum, en offentlig plats traditionellt associerad med män. En möjlighet till varför kvinnors närvaro inte tydligt uppmärksammats i källorna menar hon beror på att det litterära källmaterialet endast uppmärksammar avvikande fall. En förklaring till varför kvinnor inte uppmärksammats när de vistats på manligt kodade platser är att deras närvaro var alltför vardaglig. Ingen tog därför notis om de förbipasserande eller arbetare kvinnor som befann sig i de manligt kodade rummen. Något som relaterar till möjligheten att upprätthålla strukturer som medför olika behandling av kvinnor och män förutsätter att både män och kvinnor befann sig där. Utan kvinnors närvaro går det inte att markera och vaka över eventuella gränser förenade med genus. Det är därmed viktigt att förstå att även om kvinnor traditionellt har kopplats till hemmet som ofta betingats som en privat plats medför det inte tvunget en begränsning till en den. Det är också viktigt att poängtera att ett elitistiskt hem var långt ifrån privat i bemärkelsen avgränsat. I stället var det ofta tillgängligt för fler än bara familjemedlemmar och utgjorde en plats som hade tydliga offentliga inslag.³

² Russell 2016a, 1–2

³ Russell 2016b, 167-168

Eftersom begreppet plats är förenat med problematik söker denna studie att referera till platsen där Tanusias handlande sker som teatterummet för att förtydliga att platsen kan kopplas till maktordning, politik och genus. Det som utspelade sig där kan förstås genom att belysa Roms ceremonier och vilken effekt de hade för de personer som tog del av eller medverkade i dem.

Hur rumslig ordning speglar samhällsordning har beskrivits närmare i delar av antologin *The Art of Ancient Spectacle* (1999), bland annat i Holt N. Parkers kapitel *The Observed of All Observers: Spectacle, Applause, and Cultural Poetics in the Roman Theatre Audience*. Förhållandet mellan politisk makt och offentliga ceremonier beskrivs av Geoffrey S. Sumi i *Ceremony and Power, Performing politics in Rome between Republic and Empire* (2005). Sumis teori om att samhällets självdefinition återfinns i ceremonierna och att de verkligheter som presenteras i teatterummet direkt eller indirekt kunde kritiserats har använts för att tolka teaterns återspeglning av samhället och dess politik.⁴

Samhällsordningens relation till teatterummets arkitektur har närmats genom stöd i Parkers definiering; arkitektoniska komponenter bestående av exempelvis olika trappgångar bidrog till att fysiskt avgränsa de olika grupperna i samhället och skilja dem åt från den styrande eliten. Det innebar i praktiken att publiken gick till sina platser och sektioner genom specifika gångar som mynnade ut i sektioner förenliga med individens sociala ställning. Att alla romerska medborgare hade tillgång till teatern innebar att staden förkroppsligades genom en representativ publik från alla samhällsskikt.⁵ Teaterns utformning synliggjorde tydligt maktinnehavarna i samhället då eliten tilldelades de bästa platserna.⁶

Slutligen är Erving Goffmans dramaturgiska perspektiv från 1959 intressant för att på individnivå analysera hur vi människor förhåller oss till varandra när vi försöker etablera och vidmakthålla positioner. I *Jaget och maskerna – En studie i vardagslivets dramatik* finns Goffmans olika resonemang om hur vi bygger upp och befäster olika versioner av oss själva och vår identitet. Resonemangen kan användas för att analysera hur Tanusia och Octavianus agerade i teatterummet. En sådan analys kan i sin tur knyta an till teorier om hur vi agerar inför andra människor. Många olika motiv kan styra våra framträdanden och ofta härstammar de i försök att kontrollera det intryck som andra människor får av en situation.⁷ En handling kan till exempel vara styrd för att personen i fråga har i avsikt att återge en specifik bild av sig själv eller en händelse, det är på så vis personens bakomliggande intressen som avgör vad som presenteras.⁸

Genom stöd i dessa teorier kan vi förstå händelsens olika dimensioner vilket är nödvändigt för att analysera Tanusia, hennes handling och platsens roll.

Metod

Studien får räknas som en textanalytisk sådan vilken skett genom närläsning. Ett hermeneutiskt tillvägagångssätt har applicerats vid insamlandet av material. Studiens utgångspunkt var att granska

⁴ Sumi 2005, 8–9

⁵ Parker 1999, 163 – 164

⁶ Lim 1999, 355

⁷ Goffman 2014, 22–23

⁸ Goffman 2014, 12–13

litterära källor för att förstå händelseförloppet men också perioden under vilken händelsen utspelade sig. Detta har i ett senare skede medfört att teorier om plats och rum applicerats för att belysa olika faktorer som exempelvis offentligt respektive privat rum samt hur sådana kan vara genuskodade.

Kvinnligt handlingsutrymme och maktpositioner under det andra triumviratet har varit föremål för tidigare forskning, men att förhålla sig till tidigare diskurser bidrar till att diskussionen kan föras vidare. Det gör det möjligt att knyta an till hur politik, makt och genuskodning av det offentliga teaterutrymmet kan relatera till varandra. Med Tanusia som utgångspunkt kan diskussion och analys föras kring innebörden av var hon agerar och vem hon var. Informationen har sedan placerats i ett större sammanhang som förenats med den politiska kontexten, kodning av platser, maktordning och relationen till teaterutrymmet.

Uppsatsen har huvudsakligen tagit form genom att studera olika litterära verk, men en annan närbesläktad källa i form av inskriften *laudatio Turiae* (ILS8393) har också varit viktig. Innehållet i inskriften har nämligen satts i relation till Dio Cassius och Appianos skildringar. Genom att se till olika typer av evidens har ambitionen varit att få en så objektiv bild som möjligt.

Avslutningsvis har Goffmans dramaturgiska perspektiv i viss mån appliceras för att analysera Octavianus och Tanusias agerande i förhållande till varandra och till publiken på teatern. Detta i syfte att se till bakomliggande faktorer som förklarar människors interaktionsmönster.

Material

Studiens huvudsakliga källa är historiskt material i form av antika texter, i synnerhet det historiska verket av Dio Cassius som är det enda som omnämner Tanusia.

Trots att hon endast omnämns av Dio Cassius återfinns spår av Tanusia och hennes makes berättelse i tre historiska källor, Suetonius *Divus Augustus* (27.1–2), Dio Cassius *Historiae Romanae* (47.7.4) samt Appianos *Bellum Civile* (4.44.187). Till analysen av händelsen, Tanusias politiska och sociala ställning har, som tidigare nämnts, innehållet i det epigrafiska materialet *laudatio Turiae* (ILS 8393) också använts.

Inskriften *laudatio Turiae*, hedrar en bortgångna fru och är en primärkälla från senrepubliken. Den är utmärkande då den utöver att behandla proskriptionerna under det andra triumviratet även belyser bundsförvantkriget mellan Julius Caesar och Pompejus Magnus. Därtill återges Octavianus tillträde till makten och etablerandet av principatet.⁹ Att inskriften belyses i denna uppsats beror på att den vittnar om en kvinna som, likt Tanusia, levde under samma tidsperiod och som agerat mot makten för att sätta sin man i säkerhet. Appianos skildring av Hortensias tal¹⁰ är en annan viktig källa som använts för att få bättre förståelse för kvinnligt handlingsutrymme och politiska ställningstaganden under det andra triumviratet.

Laudatio Turiae och andrahandskällor som Hortensias tal är också viktiga för att placera Tanusias handling i ett sammanhang som i sin tur ger en bättre förståelse och tydligare bild av samhället.

⁹ Fontana 2020, 7

¹⁰ App. *B Civ.* 4.32.135–146

Skildringarna har tillsammans med Dio Cassius utgjort ett ramverk för att analysera och söka förstå kvinnornas förutsättningar, i detta fall kvinnor ur eliten.

Det går samtidigt inte att förneka att det litterära materialet och epitafer i stor utsträckning hyllar kvinnliga dygder vilka i sin tur ofta kopplas till kvinnans hem.¹¹ Sålunda måste poängteras att primärmaterialet för denna studie skapats av män från samhällets överklass vilket påverkar den bild som målats upp.¹²

Avgränsning & definition

Denna studie är tidsmässigt avgränsad till det andra triumviratet (43–31 f.v.t.). De tre källor som omnämner Tanusia är något inkonsekventa, därför kommer uppsatsen i korthet föra en diskussion kring likheter och skillnader utan att brodera ut och lägga allt för mycket fokus på denna diskurs.

Som poängterats i stycket om teori är begreppet plats förenat med viss problematik då det kan syfta till en fysisk byggnad, likaså till ett sammanhang som inrymmer en rad faktorer, exempelvis politik, hierarki och genus. Studien söker därför referera till sammanhanget där Tanusias agerande äger rum som teaterutrymme för att förtydliga att teatern som plats kopplas till och inrymmer maktordning, politik och genus. Definitionen innebär att teatern som fysisk byggnad och offentlig plats inrymmer ett sådant sammanhang medan ordet teater snarare syftar till den arkitektoniska konstruktionen.

Kvinnligt handlingsutrymme har i studien behandlats genom att rikta uppmärksamheten mot kvinnor tillhörande det övre samhällsskiktet i Rom inom den ovan angivna tidsperioden.

Forskningshistorik

Tanusias handling på teatern har lyfts i tidigare forskning men inte behandlats ingående. Hon omnämns redan 1985 i François Hinard studie om proskriptionerna under Sulla och triumvirerna Antonius, Octavianus och Lepidus. Då Hinards forskning fokuserar på likheter, skillnader och karaktärsdrag av proskriptioner som straffåtgärd omnämns Tanusia omnämnd till följd av att hon var gift med den proskriberade T. Vinius. Den enda information som Hinard förser om Tanusia är att hon verkar komma från en framstående familj och att hon genom Octavias hjälp lyckats be om makens benådande inför triumviren Octavianus.¹³

Inom forskningsfältet återfinns kortare referenser till Tanusia och hennes koppling till Octavia. Frågorna som lyfts är då huvudsakligen relaterade till kvinnans position i samhället och till Octavias ställning. Utifrån dessa aspekter omnämns Tanusia av Alain M. Gowing (1992), Geoffrey S. Sumi (2004; 2005), Josiah Osgood (2014) och Guy De La Bédoyère (2018).¹⁴

¹¹ Russell 2016b, 167–168

¹² Caldelli 2015, 582–583

¹³ Hinard 1985, 548

¹⁴ Sumi 2005, 199; Osgood 2014, 125, 128; De La Bédoyère 2018, 50 – 51

År 1992, ett par år efter Hinard, skildrar Alain M. Gowing bok *The Triumviral Narratives of Appian and Cassius Dio* likheter och skillnader i Dio Cassius och Appianos historieskildringar av det andra triumviratet. Gowing inkluderar Tanusia för att påpeka hur författarna skiljer sig åt stilistiskt då Dio Cassius inkluderat Tanusia, till skillnad från Appianos. Gowing upprätthåller som tidigare nämnts bilden av Octavia som en avgörande faktor till att mötet mellan triumviren Octavianus och Tanusia äger rum.¹⁵

Andra inriktningar inom forskningen där Tanusia flyktigt omnämns behandlar Octavianus *clementia*-politik samt kvinnors politiska ageranden under det andra triumviratet. Kvinnligt inflytande över politiska beslut skildras både av Gowing (1992) som drar paralleller mellan Tanusia och Hortensia¹⁶ och av Geoffrey S. Sumi (2004, 2005).

Sumi inkluderar Tanusia i boken *Ceremony and Power, Performing Politics in Rome between Republic and Empire* och i artikeln *Civil War, Women and Spectacle in the Triumviral Period*. Särskilt artikeln belyser frågor om hur det politiska klimatet förändrar kvinnors sociala och politiska ställning. Sumi lyfter utifrån denna aspekt kvinnligt agerande i form av opposition mot triumviratet. Tanusias handling på teatern utgör därför i Sumis bägge verk ett exempel på hur triumvirernas styre kunde konsolideras och visa upp Octavianus goda natur genom benådning (*clementia*).¹⁷ Boken från 2005 relaterar i större utsträckning än artikeln till ceremoniers politiska laddning under republiken och imperiet¹⁸ än till det kvinnliga handlingsutrymmet.

Slutligen finner vi Tanusia i Cristina Soracis artikel *Speculatrix et propugnatrix meorum periculorum : essere moglie a Roma in un'epoca di trasformazioni: (I sec. a.C.-I sec. d.C)* från 2013. Soraci fokuserar huvudsakligen på äkta makars lojalitet. Artikeln utgår från fyra olika par vars vardag förändras till följd av politiska beslut.¹⁹ Artikeln lyfter att det andra triumviratet medför en kullkastning av traditionella roller som i sin tur bidrar till att kvinnors talan fick en annan betydelse.²⁰ Soracis huvudsakliga mål är emellertid att visa hur senrepublikens instabila politiska förhållanden och samhällsförändringar innebar att kvinnor ställdes inför två valmöjligheter; att visa lojalitet och tillgivenhet till sina makar eller att klippa sina äktenskapsband för att skapa nya.²¹

Den här studiens frågeställningar relaterar till omnämnd forskning där Tanusia utgjort ett exempel för kvinnors sociala och politiska roll under det andra triumviratet. Likaså har studien knutit an till Sumis forskningsfråga om möjligheten att uppvisa makt och göra politiska ställningstaganden vid ceremonier och i teaterrummet. Inom forskningsfältet har Tanusias handlande på teatern inte varit föremål för en djupare analys som ingående behandlar teatern som plats och dess relation till handlingsutrymme och genus. Avsikten med denna studie är därför att knyta an till tidigare forskning och särskilt adressera betydelsen av plats i förhållande till Tanusias agerande och position i samhället.

¹⁵ Gowing 1992, 257

¹⁶ Gowing 1992, 260

¹⁷ Sumi 2004, 197

¹⁸ Sumi 2005, 199

¹⁹ Soraci, 2013, 103

²⁰ Soraci 2013, 85 – 86

²¹ Soraci 2013, 104

Historisk kontext & bakgrund

Den tid som förflöt mellan fallet av Caesars diktatur och begynnelsen av Augustus principat utmålas ofta som en orolig, kaotisk och hemsk övergångsperiod. Perioden dominerades av en instabil tremannaregering, triumviratet. Ledarnas interna maktkamp gjorde samarbetet mycket skört.²² Likaså var samhället under triumviratet ett splittrat sådant. Det berodde på att konflikterna som bröt ut efter mordet på Julius Caesar också hade förankring i det tidigare bundsförvantskriget mellan Julius Caesar och Pompejus Magnus.

Ledarna för 'konspiratörerna' som låg bakom mordet på Caesar var Gajus Cassius Longinus och Marcus Junius Brutus. De hade varit på Pompejus Magnus sida under bundsförvantskriget och hade blivit benådade av Caesar när han gått vinnande ur stridigheterna. Bland mördarna fanns också personer som under en längre tid varit på Caesars sida, exempelvis Decimus Junius Brutus Albinus och Gajus Trebonius. I efterdyningarna av mordet anslöt sig ett flertal sympatisörer till konspiratörerna, bland dem Cicero och Publius Cornelius Dolabella.²³ Julius Caesar hade av sina motståndare betraktats som en upprorsmakare och statsfiende. Själva porträtterade de sig som försvarare av den lagliga ordningen *res publica, patria, libertas*. Medborgare som inte slöt upp på deras sida ansågs som landsförrädare och skulle därmed bestraffas. Det var av yttersta vikt att värna om fosterlandet och neutralitet accepterades inte utan var snarare synonymt med förräderi.

Ett särskiljande drag i Julius Caesars politik var att han till skillnad från sina motståndare inte betraktade dem som förövre. Hans soldater och anhängare var också i stor utsträckning lojala. Caesar visade i sin tur förståelse för att lojalitet kunde bero på vänskap, plikttrogenhet och tacksamhet. Under bundsförvantskriget lät han till exempel centurioner i sin egen armé som nått sin position genom Pompejus Magnus inflytande ansluta sig till motståndaren. Att Caesar frigav fientliga ledare utan villkor kan betraktas som ädelt men kan lika gärna tyda på avvägda beräkningar. Den som föll under Caesars välvilja (*gratia*) hamnade i en position som gjorde det svårt att bortse från den förmån (*beneficium*) som skänkts. Att ta till vapen mot Caesar skulle då innebära att vara en otacksam (*ingratus*). Detta är vad som i stort kännetecknade Caesars *clementia*-politik.²⁴

Efter mordet förespråkade de som stod bakom Brutus och Cassius upphävandet av Caesars rättsakter och att kasta hans lik i Tibern, något som slutligen ansågs allt för upprörande och en offentlig begravning av diktatorn beviljades. Beslutet fattades förmodligen för att undvika ytterligare kaos och militär inblandning, staden Rom var vid tillfället för mordet fylld av veteraner från Caesars arméer. Ytterligare militär närvaro fanns utanför stadsgränsen där hans andreman, *magister equitum*²⁵, Marcus Aemilius Lepidus hade placerat en beväpnad legion. Caesars rättsakter, som innebar att hålla fast vid löftet om jordegendom till soldater, upprätthölls liksom de officiella roller som Caesar utlovat medlemmar i senaten.²⁶ Trots att många i samhället var mycket upprörda över mordet tilläts Caesarmördarna amnesti. Stämningen i Rom var dock så fientlig att mördarna såg det bäst att fly staden cirka en månad efter mordet.

²² Osgood 2006, 3 – 4

²³ Richardson 2012, 10 – 12

²⁴ Wistrand 1978, 37–38

²⁵ Befälhavare över kavalleriet, konstitutionell ställföreträdare till diktatorn

²⁶ Richardson 2012, 10–13

En av triumviratets framtida ledare, Marcus Antonius, hade efter mordet förstått att folkets stöd var viktigt för att hålla fast vid makten. Han hade därför sökt stärka sin roll efter *Idus Martiae*. Detta försvårades vid tillkännagivandet av Caesars arvinge Gajus Julius Octavianus. Trots sina unga år nöjde Octavianus sig inte med en passiv roll. I stället gjorde han anspråk på arvet genom att söka en aktiv position i samhällets ledning. Octavianus aktiva snarare än passiva roll var en bidragande faktor till den maktkamp som skulle komma att utspela sig mellan de två männen.²⁷

År 43 f.v.t fick Octavianus officiellt befäl som preatorianprefekt som följdes av det honorära upptagandet bland ryttarna.²⁸ Octavianus avancemang ägde rum innan bildandet av triumviratet. Den bakomliggande anledningen var att Octavianus hjälpt till att besegra Antonius som tillsammans med Lepidus förklarats statsfiender efter en konflikt om ett guvernörskap i *Gallia Cisalpina* (poslätten).²⁹ I utbyte mot Octavianus hjälp kom senatorerna att betala ett högt pris; rättegång mot Caesars mördare samt positionen konsul. Strax därefter upphävdes dekretet som förklarat Antonius och Lepidus statsfiender och Octavianus styrde mot poslätten för att konfrontera de bägge männen. Stödet för Octavianus var under denna tid svagt och han hade troligen redan förberett för att sluta en allians med Lepidus och Antonius. Vid mötet som ägde rum i november 43 f.v.t någonstans mellan Bononia & Mutina slöts den överenskommelse som resulterade i formandet av det andra triumviratet och som senare ratificerades i Rom genom *Lex Titia*.³⁰ Julius Caesars efterträdare Marcus Aemilius Lepidus, Gajus Julius Octavianus och Marcus Antonius stod nu inför en rad svårigheter; invånarnas lojalitet till Caesars och på så sätt till hans efterträdare varierade i hög grad och det fanns i samhället ett utbrett stöd för triumvirernas motståndare.³¹

Rättskipningen av Caesarmördarna som utlovats Octavianus av senaten innebar att ställa mördarna och deras sympatisörer inför rätta. Det ledde till att triumvirerna år 43 f.v.t införde proskriptionslistor där sympatisörers namn tillkännagavs. Inledningsvis var proskriptionerna förenat med det faktiska dödandet av den som satts upp på listan. Det innebar ofta halshuggning eftersom belöning utlovats i utbyte mot den proskriberades huvud.³² Proskriptionerna innebar också ett förbud mot att gömma eller hjälpa de vars namn fanns på listan. Kännedom om att någon undanhållit information om var en proskriberad befann sig, eller hjälpt denne att fly eller att hålla sig gömd ursäktades inte. Priset att betala var att ens eget namn hamnade på listan. De som däremot försåg ledarna med huvuden belönades i olika utsträckning beroende på medborgarskap. En slav kunde komma att åtnjuta samma form av medborgarskap som sin *patronus* och därmed friges. Informanter tilldelades också denna form av belöning och lovades diskretion. Deras identitet skulle hållas hemlig och deras namn hamnade inte på listorna i utbyte mot information om proskriberades tillhåll.³³

²⁷ Gowing 1992, 51

²⁸ Sumi 2005, 159

²⁹ Poslätten ligger i norra Italien

³⁰ Gowing 1992, 51–52; 248

³¹ Wistrand 1978, 40

³² Hinard 1985, 42 med App. *B Civ.* 4.11.42-45; Cass. Dio 47.3

³³ App. *B Civ.* 4.11.42-45

Att sympatisera med mördarna var inte den enda anledningen till att människor under triumviratet kom att mista sina liv. En del dödades till följd av personligt agg eller för att komma åt rikedomar. En något mer betryggande bild utmålas av Dio Cassius som framhåller hur triumviratets proskriptioner visserligen innebar att många miste sina liv, men att flertalet lyckades fly och kunde till och med återvända från exil. Åter i Rom kunde proskriberade så småningom till och med tilldelas ämbetsroller.³⁴ Dio Cassius skildring återger att en förändring sker år 42 f.v.t som innebär att proskriptionslistorna inte längre tycks innebära dödandet av de proskriberade. Snarare var det deras tillgångar som hägrade och skulle konfiskeras för att förse triumvirerna med kassaflöde.³⁵

Många proskriberade hade sökt skydd hos Brutus och Cassius. I störst utsträckning kom dock Sextus Pompejus³⁶ att utgöra en viktig roll för de proskriberade. Sextus Pompejus hade under många år dominerat haven som befälhavare över flottan. Han blev dock fråntagen sitt befäl av Octavianus. Genom att nyttja den styrka han byggt upp under åren som befäl kunde han med egna styrkor ockupera Sicilien. När Sextus Pompejus namn hamnade bland proskriptionerna erbjöd han beskydd, assistans, pengar och utmärkelser till de som försatts i samma situation.³⁷

När triumvirernas fiender Cassius och Brutus så småningom kom att besegras i och med slaget vid Filippi år 42 f.v.t. innebar segern att den republikanska oppositionen bromsades in av triumvirerna. Republikens förespråkare återfick aldrig samma styrka som de haft innan nederlaget.³⁸ Sextus Pompejus stod nu ensam kvar som utmanare för triumvirerna³⁹ och denna motsättning hade djupa rötter.

På grund av interna konflikter mellan Octavianus och Antonius påbörjades samtidigt ett spel bakom kulisserna. De bägge triumvirerna sökte på olika sätt alliera sig med Sextus Pompejus. Antonius, som var tacksam för att hans mor välkomnats av Sextus Pompejus efter stridigheter blossat upp mellan Octavianus och Antonius bror vid Perusia, visade prov på sin tacksamhet genom att utlova allians med Sextus skulle krig bryta ut mot Octavianus. I det fall en överenskommelse mellan de tre männen i stället kunde nås skulle Antonius se till försoningen mellan Sextus och Octavianus.⁴⁰ Samtidigt försökte Octavianus komma närmare en allians med Sextus Pompejus genom att skilja sig från sin dåvarande fru, Claudia, Antonius styvdotter. Octavianus tog i stället Scribonia till sin hustru, syster till Sextus Pompejus svärfar Lucius Scribonius Libo.⁴¹ Giftermålet fick ingen större genomslagskraft och relationen mellan Octavianus och Sextus förblev oförändrad. Den senare hade snarare provocerat triumviren genom att börja plundra södra Italien i Antonius namn, något som inte heller Antonius uppskattade.

Till följd av Sextus Pompejus agerande seglade Antonius med hjälp av republikanen Domitius Ahenobarbus flotta till Brundisium. När brundiserna och en garnison som Octavianus placerat där vägrade ge Antonius tillträde blockerade han staden. Samtidigt bad han Sextus Pompejus att öka sina förstörelser på den sydliga kusten. Octavianus marscherade då till Brundisium för att försvara

³⁴ Cass. Dio 47.12-13.2

³⁵ Cass. Dio 47.16

³⁶ Sextus Pompejus var son till Pompejus Magnus som varit Julius Caesars motståndare under bundsförvantskriget

³⁷ Cass. Dio 47.12-13.2

³⁸ Gowing 1992, 173

³⁹ Richardson 2012, 46

⁴⁰ App. *B Civ.* 5.52.217-218

⁴¹ Rohr Vio 2015, 127

sina styrkor och slog läger nära Antonios styrkor. Det verkade som att vilda stridigheter återigen skulle blossa upp, men soldaterna hade nått en gräns. Flera av dem kände lojalitet till bägge triumvirer och till varandra. För att förhindra blodutgjutelse medlade männen Cocceius Nerva, Maecenas och Asinius Pollios mellan Antonius och Octavianus. Slutligen resulterade medlingen i försoning mellan Antonius och Octavianus. Triumvirerna strukturerade åter upp maktfördelningen mellan sig och därmed var freden i Brundisium år 40 f.v.t slutet.⁴² I anslutning till triumvirernas försoning hade Antonius fru Fulvia gått bort. Det öppnade för möjligheten att ytterligare stärka triumvirernas förhållande genom en annan typ av allians; giftermål. Genom att gifta bort Octavianus syster Octavia med Antonius förbättrades till en början relationen mellan männen. Giftermålet blev en symbol för försoning mellan triumvirerna och för den överenskommelse som slutits vid Brundisium. Octavias åtagande byggde på medling och enande till skillnad från Antonius tidigare fru Fulvia, vars agenda och agerande ofta hade skapat stora motsättningar mellan männen. Octavias roll som medlare kan också ses som en anspelning på legendariska föregångare som sabinerna och andra kvinnor från den tidiga republiken vilka medlade mellan män. Denna typ av kvinnligt inslag i Roms politik var något som framhölls som berömvärd.⁴³

Efter freden i Brundisium hade folket i Rom välkomnat Octavianus och Antonius, men uppror blossade upp då Sextus, som inte var nöjd med utfallet vid Brundisium fortsatte att attackera kuststäder i Italien och hindrade köpmän från att förse Rom med spannmål. Antonius och Octavianus bestämde sig för att återuppta förhandlingar med honom. År 39 f.v.t gick Sextus med på att möta triumvirerna. Han hade förväntat sig att få en del av triumviratet och att ersätta Lepidus. Octavianus och Antonius erbjöd honom endast att få återvända från exil. Förhandlingarna avbröts abrupt men kom att fortskrida i skymundan. Sextus övertygades av sina släktingar och familj, främst hans fru Scribonia och hans mor Mucia, att åter möta Antonius och Octavianus, denna gång i Misenum. Mötet resulterade i pakten vid Misenum. Sextus Pompejus gick med på att återkalla sina trupper i Italien och att upphöra med plundringen. De som flytt och sökt skydd hos honom genom åren, däribland de proskriberade, tilläts återvända så länge som de inte var direkt skyldiga till Caesars mord. De utlovades också att få tillbaka en fjärdedel av sina tillgångar. Slavar som hade verkat under Sextus skulle frias och frigivna skulle behandlas på samma sätt som veteranerna i triumvirernas arméer.⁴⁴

Sammanfattningsvis ser vi att tiden som ledde upp till det andra triumviratet innebar att triumvirernas styre påverkades av underliggande motsättningar i samhället som kunde härledas till Julius Caesar och Pompejus Magnus bundsförväntskrig. Svårigheterna med att återupprätta ordning i samhället under det andra triumviratet återfanns därför dels i problematiken att ena folket, dels i att ena det politiska styret. Politiken karaktäriserades i stor utsträckning av ideologiska liksom personliga intressen. I det politiska spelet utgjorde kvinnor en fortsatt viktig roll genom att alliera familjer genom äktenskap. Något som också synliggörs genom den historiska kontexten är det kvinnliga politiska inflytandet genom medling som var en bidragande faktor till att pakten vid Misenum slöts.

⁴² Osgood 2006, 188; Sumi 2005, 193

⁴³ Pomeroy 1975, 186

⁴⁴ Richardson 2012, 53 – 54

Analys

Uppsatsen tar avstamp i berättelsen om Tanusia och vad som kan utläsas om henne och hennes agerande på teatern. Händelsen finns omnämnd i varierad utsträckning och form i tre antika källor; Dio Cassius *Romaika*, Appianos *Bella Civilia* samt Suetonius *Divus Augustus*. Av dessa författare omnämns Tanusia endast vid namn av Dio Cassius. På så vis har hans skildring av inbördeskrigen skriven under 200-talet e.v.t utgjort den huvudsakliga källan.

δεσπότης ἢ τοὺς φίλους χαλεπώτατα καὶ τοῖς συναραμένοις πῶς ἐπεικέστατα ἐχρήσατο. τεκμήριον δέ, Τανουσία γυνὴ ἐπιφανὴς τὸν ἄνδρα Τίτον Οὐίνιον ἐπικηρυχθέντα τὸ μὲν πρῶτον ἐς κιβωτὸν παρὰ ἀπελευθέρῳ τινὶ Φιλοποίμενι κατέκρυψεν, ὥστε καὶ πίστιν τοῦ τεθνηέναι αὐτὸν παρασχεῖν· μετὰ δὲ τοῦτο δημοτελεῖ ἑορτήν, ἣν συγγενῆς τις αὐτῆς ποιήσειν ἔμελλε, τηρήσασα, τὸν τε Καίσαρα διὰ τῆς Ὀκταουίας τῆς ἀδελφῆς ἐς τὸ θέατρον μόνον τῶν τριῶν ἐσελθεῖν διεπράξατο, κἀνταῦθα ἐσπερήσασα τὸ τε πρᾶχθὲν ἀγνοοῦντί οἱ ἐμήνυσε, καὶ τὴν κιβωτὸν αὐτῆν ἐσκομίσασα ἐκείθεν τὸν ἄνδρα ἐξήγαγεν, ὥστε τὸν Καίσαρα θαυμάσαντα πάντας μὲν αὐτοὺς ἀφεῖναι (καὶ γὰρ τοῖς συγκρούσασί τινα θάνατος προείρητο), τὸν δὲ Φιλοποίμενα καὶ ἐς τὴν ἱππάδα κατατάξαι.⁴⁵

And even at this time he [Octavianus] not only refrained from destroying many but actually saved a very large number; and he treated with great severity those who betrayed their masters or friends and very leniently those who helped others; witness the case of Tanusia, a woman of note. She at first concealed her husband Titus Vinus, one of the proscribed, in a chest at the house of a freedman named Philopoemen and so made it appear that he had been killed. Later she waited for a popular festival, which a relative of hers was to direct, and through the influence of Caesar's sister Octavia brought it about that Caesar alone of the triumvirs entered the theatre. Then she rushed in and informed him of her deed, of which he was still ignorant, brought in the chest itself and produced from it her husband. Caesar, astonished, released all of them – for death was the penalty also for such as concealed anyone – and enrolled Philopoemen among the knights.⁴⁶

Appianos narrativ från ca 160 e.v.t återger i den fjärde boken som behandlar inbördeskrigen de medel som slavar och frigivna tog till för att skydda proskriberade. Likt Dio Cassius omnämns slaven Philopoemen och att Tanusias man Vinus hållits gömd i en kista. I bägge texter nämns även att mannen varit gömd i en kista i Philopoemens hus. Appianos nämner ingenting om Philopoemens avancemang till ryttarna (*equites*). Till skillnad från Dio Cassius använde Appianos stavningen Philemon i stället för Philopoemen.

Ἄππιον δὲ ἀναπαύομενον ἐν ἐπαύλει, τῶν ὀπλιτῶν ἐπιθεόντων, οἰκέτης τὴν ἑαυτοῦ ἐσθῆτα ἐνέδουσε, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν εὐνήν οἷα δεσπότης ἀνακλιθεὶς ἐκὼν ἀπέθανεν ἀντὶ τοῦ δεσπότητος, παρεστῶτος ὡς οἰκέτου. Μενήγιου δὲ τὴν οἰκίαν καταλαβόντων ὀπλιτῶν, θεράπων ἐς τὸ τοῦ δεσπότητος φορεῖον ἐνέβη καὶ ὑπὸ τῶν ὀμοδούλων συνεργούντων ἐξέφερετο, ἕως ὅδε μὲν ὡς Μενήγιος ἐκὼν ἀνήρητο, Μενήγιος δὲ ἐς Σικελίαν διέφυγεν. Οὐίνιον δὲ ἀπελευθέρως αὐτοῦ Οὐίνιου, Φιλήμων, οἰκίαν κεκτημένος λαμπρᾶν, ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῆς οἰκίας ἔκρυψεν ἐν λάρνακι, ἃς ἀπὸ σιδήρου ἐς χρημάτων ἢ βιβλίων ἔχουσι φυλακῆν· καὶ νυκτὸς ἔτρεφε μέχρι τῶν σπονδῶν.⁴⁷

When Appius was resting in a farmhouse and the soldiers burst in, a slave put on his master's clothes lay down on the bed as if he was the master and voluntarily died instead of his master, who was standing beside him like a slave. When soldiers seized the house of Menenius, a slave got into his master's litter and was taken away by his fellow slaves, who were complicit in the affair, until he was

⁴⁵ Cass. Dio 47.7.4-5

⁴⁶ Cass. Dio 47.7.4-5; övers. Foster, C. 1914

⁴⁷ App. *B Civ.* 4.44.185–187

executed, willingly standing in for Menenius, while Menenius escaped to Sicily. In the case of Vinus. Philemon, a freedman of his who owned a splendid house hid him in the innermost part of the house, in a chest, one of those made of iron which people use for keeping money or books, and he would give him food at night until the declaration of the amnesty.⁴⁸

Närmst i tiden i förhållande till det andra triumviratet och proskriptionerna levde Suetonius, 76 – 138 e.v.t. I hans biografiska verk om Augustus [Octavianus] återfinns endast en kort mening om den frigivne slaven. Biografins skildring av Vinus och Philopoemens öde kan bidra med vissa tvivel gällande trovärdighet i Dio Cassius och Appianos detaljer då endast Philopoemen påstås ha gömt sin förre husbonde när hans namn fanns bland proskriptionerna. Däremot är Dio Cassius och Suetonius konsekventa vad gäller att handlingen medfört Philopoemens avancemang till riddare;

Triumviratum rei p. constituendae per decem annos administravit; in quo restitit quidem aliquamdiu collegis ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroque acerbius exercuit. Namque illis in multorum saepe personam per gratiam et preces exorabilibus solus magno opere contendit ne cui parceretur, proscriptisque etiam C. Toranium tutorem suum, eundem collegam patris sui Octavi in aedilitate. Iulius Saturninus hoc amplius tradit, cum peracta proscriptione M. Lepidus in senatu excusasset praeterita et spem clementiae in posterum fecisset, quoniam satis poenarum exactum esset, hunc e diverso professum, ita modum se proscribendi statuisset, ut omnia sibi reliquerit libera. In cuius tamen pertinaciae paenitentiam postea T. Vinium Philopoemenem, quod patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate honoravit.⁴⁹

Under tio år var Augustus en av de tre i det triumvirat som skulle återställa ordningen i staten. Under denna tid hade han i motsats till sina två ämbetsbröder en tid den uppfattningen att någon proskription ej skulle företas, men när den väl påbörjats genomdrev han den med större hänsynslöshet än de båda andra. Ty medan de andra två i många fall kunde bevekas genom inflytande och böner om nåd, var Augustus den ende som nitiskt arbetade för att ingen blev skonad. Han uppförde på listan över proskriberade även sin förmyndare Gajus Toranium, som även varit ämbetsbröder till hans far Octavius, när denne var edil. Julius Saturninus berättar dessutom att Marcus Lepidus, när proskriptionen var över, i ett tal till senaten anförde ursäktande skäl för vad som förekommit och uttryckte ett hopp om mildhet i fortsättningen, eftersom det redan vidtagits tillräckligt många bestraffningar. Augustus [Octavianus] däremot framhöll att han gått med på att proskriptionerna skulle begränsas endast på villkor att han fick fria händer i fortsättningen. Men senare beklagade han sin omedgörlighet genom att göra Titus Vinus Filopoemen till riddare, därför att han påstods ha gömt undan sin före detta husbonde när dennes namn stod på proskriptionslistan.⁵⁰

Frågor om ovan citerade källors pålitlighet kan exempelvis inkludera varifrån de hämtat sin fakta. Idag finns belägg för att både Appianos och Dio Cassius använt sig av en rad olika källor. Det öppnar för att författarna kunnat sälla i den information som fanns till hands och gjort ett urval av relevant och intressant fakta. Olika varianter och ibland motstridiga versioner av händelser var förmodligen kända av både Dio Cassius och Appianos.⁵¹ Westall argumenterar att Appianos hämtat information från andra generationens inbördeskrigsförfattare då Appianos text innehåller missvisande källcitering. Sådana fel kan därför uppstått till följd av att han stundvis inte haft tillgång till en ursprungskälla.⁵²

⁴⁸ App. *B Civ.* 4.44.185–187 övers. McGing 2020

⁴⁹ Suet. *Aug.* 27.1–2

⁵⁰ Suet. *Aug.* 27.1–2, övers. Lagerström 2001

⁵¹ Gowing 1992, 43

⁵² Westall 2015, 159-160

Suetonius skildring skiljer sig från Appianos och Dio Cassius då verket är en biografi. Josiah Osgood påminner i boken *A Suetonius Reader, Selections from the Lives of the Caesars and Life of Horace* om att framstående historiker som Ronald Syme och Fergus Millar bågge fält en rad negativa kommentarer om denna genre. Biografier kunde enligt dem bidra till ett förvriddt perspektiv av en historisk tid eftersom genren främst fokuserar på en specifik persons liv. Osgood lyfter att biografier, trots historikernas negativa inställning, har fortsatt att intressera människor och att denna typ av verk blivit en viktig inriktning inom facklitteratur. Det finns dock viss problematik vad gäller underlagsmaterialet i förhållande till de antika biografierna. Antika verk som Suetonius kejsarbiografier kan i viss mån förenas med ett enkelspårigt underlagsmaterial, vilket försvårar att återge en helhetsbild av personen som skildras. Osgood lyfter återigen ett av Symes argument som framhåller att det tycks lättare att skriva en biografi om Cicero än om Caesar eftersom den förstnämnde efterlämnat en rad olika material. När endast en typ av underlag finns riskerar författaren att återspegla särskilda ämnen som varit relevanta i en persons liv. Det kan bidra till att exempelvis skapa en politisk biografi snarare än en helhetsbild av en person.⁵³

Den metod som Suetonius använt sig av när han behandlat Augustus [Octavianus] liv efter han kom till makten bestod av att fokusera på olika ämnen i stället för att följa en kronologisk ordning. Suetonius struktur utifrån teman medförde att han endast fokuserade på de mest relevanta detaljerna för det specifika ämnet. Osgood poängterar att Suetonius stil synliggör kejsarens särskilda förhållningssätt till exempelvis teman som rättskipning. De detaljer som Suetonius inkluderat har valts ut för att betona Augustus [Octavianus] personlighetsdrag. Detaljer och bakomliggande faktorer som eventuellt påverkat Augustus [Octavianus] utfall var inte relevanta.⁵⁴ Suetonius insamlande av kunskap om kejsarna menar Osgood skedde genom inläsning av olika typer av material. Stundvis omnämns källor i biografierna, främst i skildringen av Julius Caesar och Augustus [Octavianus], bland dem Augustus [Octavianus] brev.⁵⁵ Ingemar Lagerström påpekar att Suetonius, som var Hadrianus chefssekreterare, hade tillgång till de kejsarliga arkiven och på så sätt kunde granska protokoll, brev och andra handlingar. Lagerström påpekar, liksom Osgood, att Suetonius i sitt språk var korthuggen och undvek utsmyckningar.⁵⁶

I relation till Tanusia är Suetonius skildring av Augustus [Octavianus] som en hänsynslös ledare intressant då den skiljer sig från Dio Cassius beskrivning av honom.⁵⁷ Suetonius erbjuder därför en annan bild och tolkning av Octavianus [Augustus] karaktär. Augustus [Octavianus] var enligt Suetonius till en början tveksam till proskriptionerna men gjorde en helomvändning och blev den av ledarna som insisterade på att hålla fast vid dem. Suetonius påpekar samtidigt att Lepidus och Antonius ofta lyssnat till folket böner om nåd medan Octavianus inte skonat ett enda liv. Efter proskriptionerna upphört ska Lepidus i ett tal till senaten ursäktat sig för triumvirernas tillvägagångssätt. Han ska i samma tal uttryckt att deras styre framöver skulle få en mildare framtoning. Augustus [Octavianus] uppvisade däremot till en början ingen ånger. Suetonius skildring av den frigivne slaven Titus Vinius Filipoemen öde visar framför allt hur Augustus

⁵³ Osgood 2011, ix-x

⁵⁴ Osgood 2011, xxiv

⁵⁵ Osgood 2011, xxiii

⁵⁶ Lagerström 2001, 16–17, förord Suetonius Kejsarbiografier

⁵⁷ Cass. Dio 47.7.1-2, 47.8.1

[Octavianus] ändrar inställning och senare känner ånger för sitt hänsynslösa sätt.⁵⁸ Suetonius stilistiska val, som innebar kategorisering och exkludering av utbroderande detaljer, kan i min mening vara en förklarar till varför Tanusia inte omnämns.

Tanusias handling på teatern återfinns som tidigare nämnts endast i Dio Cassius skildring, samtidigt relaterar de andra författarnas texter indirekt till henne eftersom de, likt Dio, omnämner maken och den frigivne slaven Philopoemen. En egen tanke är att om blicken lyfts från hur författarnas källor relaterar till graden av sanning i historiografiska verk (likt Appianos och Dio Cassius) tillåts läsaren ta del av den uppfattning som antika författare fått av en viss tid, även om de inte levde under tiden i fråga. Som nämns i Osgoods bok *Ceasar's legacy, Civil War and the Emergence of the Roman Empire* kan de historiografiska skildringarna vara färgade av författarens samtid men i mina ögon bidrar de ändå till att återge en personlig tolkning av de levnadsmönster, erfarenheter och händelser som författaren uppfattat och ringat in som viktiga. Osgoods argument relaterar också till att vi erbjuds en, om än personlig, uppfattning och reflektion över de öden som författarna valt att berätta om.⁵⁹ Med ytterligare stöd i Osgood kan problematiken med inkonsekventa narrativ som relateras till Tanusia också konfronteras genom att konstatera att varje författare hade en personlig skrivprocess och olika sätt att konstruera sina texter. Den splittrade bilden av händelsen kan därmed vara ett resultat av ett stilistiskt val hos författarna. Argumentet kan föras samman med Gowing analys av Dio och Appianos. Gowing menar att historikernas inhämtande av information från de verk som fanns att tillgå inte var enhetligt. Författarna kan därför i olika utsträckning slagit ned i tillgängliga verk. Att olika källor haft olika stort inflytande över den färdiga texten betraktar Gowing som en konsekvens av ett medvetet val hos författaren. Han presenterar även en tes om att Appianos använt Augustus memoarer som sekundär källa, medan samma text varit primär för Dio Cassius.⁶⁰ Andra källor som tycks ligga till grund för Appianos skildring av inbördeskriget menar Richard Westall var Seneca d.ä., Livius och eventuellt Strabon.⁶¹ Gowing, å andra sidan framhåller Pollio som en av Appianos främsta källor.⁶²

Ytterligare bakomliggande anledningar till att narrativ som återger samma period och händelse kan vara inkonsekventa kan förklaras genom att slå samman Gowing och Osgoods resonemang. Frågan om varför Tanusia endast omnämns av Cassius Dio skulle då kunna förklaras genom att författaren fått upp ögonen för en intressant och viktig händelse. Det skulle också kunna tyda på att Dio Cassius mer ingående tagit del av en källa där hon omnämns vid namn. Av förhållandena att döma tillhörde Tanusia det övre skiktet i samhället. Därtill hade hon en betydelsefull koppling till den juliska ätten genom Octavia. En möjlighet kan vara att hon nämnts vid namn i Augustus förlorade memoarer, eller att hennes initiativ funnits beskrivet i den rikliga mängd skildringar som nämns av Appianos; det romerska folkets egna nedteckningar av inbördeskrigen.⁶³

En annan möjlighet är att Dio Cassius valt att inkludera Tanusia för att förstärka bilden av Octavianus goda natur, speciellt eftersom författaren i följande stycken anammar ett liknande

⁵⁸ Suet. *Aug.* 27.1-2

⁵⁹ Osgood 2006, 5

⁶⁰ Gowing 1992, 43

⁶¹ Westall 2015, 156

⁶² Gowing 1992, 43

⁶³ App. *B Civ.* 4.16.64

angreppssätt, om än med mer negativ framtoning, för både Lepidus och Antonius. Det bakomliggande syftet kan ha varit att lyfta omständigheter för att återge en bild av triumvirernas karaktär.⁶⁴ Tanusias inkludering och hennes agerande på teatern skulle samtidigt inte varit effektivt eller tjänat sitt syfte, det vill säga att påvisa Octavianus goda karaktär och hans *clementia*, om händelsen inte uppfattades som trovärdig.

Sammanfattningsvis är min tolkning att de tre författarnas varierande versioner finner stöd i tidigare resonemang, nämligen att de gjort olika stilistiska avvägningar, använt olika källor samt gjort egna tolkningar och avvägt av vad som ansågs viktigt. De tycks samtidigt haft olika ambitioner med sina texter. Gowing lyfter också att Dio eventuellt använt Roms historia för att kommentera sin samtid.⁶⁵ Dios berättelse om Tanusia skulle kunna tolkas som att han propagerar för en annan typ av politik än den som fördes av Septimus Severus. Jag anser därför inte att berättelsen om Tanusia bör avfärdas till följd av eventuella tvivel som rör huruvida händelsen *de facto* ägt rum. Berättelsen bidrar till att återge en bild av en rådande samhällssyn som i sin tur förmedlar olika aspekter och uttryck relaterade till genus, samhällshierarki, maktpositioner och politiska åskådningar.

Tanusia på teatern; betydelsen av plats

Sökandet efter Tanusia och betydelsen av teatern som plats kan påbörjas först när vi rätt ut hur forskning tagit sig an kunskap om kvinnors liv under antiken. Tidigare studier har i stor utsträckning fokuserat på hemmet och på så vis stundvis exkluderat kvinnor från platser och sammanhang som av tradition utmålats som prestigefyllda. Romerska kvinnor var dock inte individer som satt instängda i sina hem eller var begränsade till att endast röra sig däromkring. Att enbart fokusera på hemmet ökar risken att föra över moderna uppfattningar om vad som var kvinnligt betingat. Associationer mellan kvinnor, privata platser och hemmet blir då ofta resultatet. Individens tillgång till olika sammanhang, förenliga med en specifik fysisk plats och individens tillgång till kunskap, tycks snarare vara förenat med personens sociala ställning än genus. Att studera och resonera kring platsers betydelse är därmed viktigt för att få en djupare förståelse för hur social ställning, status och maktutövande kan relateras till platser.⁶⁶ Tanusias val att konfrontera Octavianus i teatterrummet kan på så vis analyseras i detalj först när den offentliga teaterns officiella och inofficiella karaktär har studerats grundligt.

Innan vi ger oss i kast med att reda ut karaktärsdragen för teatterrummet är det viktigt att belysa en tongivande händelse som relaterar till kvinnors agerande i det offentliga rummet under det andra triumviratet, nämligen Hortensias tal som var ett öppet kritiserande av triumvirernas politik.⁶⁷ För att bättre förstå händelsens relation till plats kan vi ta hjälp av Russells teori om genuskodning av platser.

⁶⁴ Cass. Dio 47.7.4; 47.8.2; 47.8

⁶⁵ Gowing 1992, 292

⁶⁶ Russell, 2016b, 166 – 167

⁶⁷ Sumi 2004, 200

Hortensias tal ägde rum på Forum Romanum, en plats som av tradition associerats med män.⁶⁸ Platsen var starkt förknippad med en rad juridiska förfaranden som bland annat innebar att oratorer så framgångsrikt som möjligt förde sin talan för att fånga och fånga publik. Då flertalet oratorer kunde vara aktiva samtidigt fanns möjlighet för åhörare att flytta sig mellan dem och stanna till vid den som underhöll mest.⁶⁹ Många av de framföranden som ägde rum på Forum Romanum hade en tydlig koppling till genus. Sumi diskuterar att det inte fanns något som hindrade Hortensia från att betraktas som en advokat som förde kvinnornas talan. Att däremot föra ett politiskt tal (*contio*⁷⁰) och på så sätt tilltala publiken låg utanför det kvinnliga handlingsutrymmet. Endast romerska magistrater med imperium eller de som fått godkännande av plebejernas tribun var nämligen tillåtna att hålla ett *contio*.⁷¹ Det kan enligt mig tolkas som att det kvinnliga handlingsutrymmet relaterat till att föra politiska diskussioner på Forum Romanum förenades med en officiell begränsning, något som inte lika tydligt begränsades i teaterutrymmet. Trots att Hortensias tal och Tanusias handling skiljer sig åt såtillvida att händelserna utspelar sig på två olika sorters offentlig plats och i två olika kontexter tydliggör bägge fallen att kvinnorna nyttjade sin sociala ställning och ett offentligt rum för att göra sin röst hörd. Hortensias tal kritiserande triumvirerna då de bestämt sig för att finansiera militära åtaganden genom beskattning av Roms 1400 rikaste matronor. Matronorna mottog inte nyheten väl och sökte först hjälp hos triumvirernas kvinnliga släktingar. Både Antonius mamma Julia och Octavianus syster Octavia lyssnade till kvinnornas argument. Fulvia, Antonius fru, var däremot inte lika tillmötesgående och avvisade dem. Förolämpade av Fulvias agerande bestämde sig kvinnorna för att föra sin talan direkt på Forum Romanum. Kvinnornas protest väckte sådan uppståndelse att triumvirerna tvingades revidera sitt beslut och minskade antalet kvinnor som skulle beskattas. Då Hortensias tal var politiskt laddat kan en tolkning av hennes och matronornas agerande vara att det var ett anspråk på ett offentligt rum som i stor utsträckning exkluderat kvinnor från den offentliga politiska debatten.⁷² Talet förläggs till år 42 f.v.t, alltså till en tid då triumviratet fortfarande var relativt ungt. Talet är utmärkande då det ter sig i form av en offentlig ansamling som kritiserar triumviratet. Hortensias tal är det enda bevarade yttrandet i sitt slag och först efter Hortensias tal dyker liknande narrativ upp som belyser opposition mot de styrande männen. Det är också anmärkningsvärt och fascinerande att det är en kvinna som representerar det första motståndet mot triumvirernas förtryck och utmanar deras auktoritet.⁷³

En skillnad mellan Tanusias teater och Hortensias Forum Romanum var att teaterbyggnaden var en fysiskt avgränsad plats med en rad specifika karaktärsdrag som förenas med dess konstruktion. Visserligen hade alla medborgare tillgång till teatern men arkitekturen var utformad så att den tydligt markerade åskådarnas sociala ställning. Teaterns segregering design resulterade i att publiken delades upp i tre zoner, en för varje rang. Byggnaden bidrog också till att särskilja grupperna i samhället genom separerade utrymmen så som trappuppgångar och sektioner. Hierarkin vidmakthölls oavsett om det rörde sig om en tillfälligt uppbyggd teater eller en beständig byggnad som Pompejus teater i sten. Senatorerna var placerade nära den upphöjda scenen, i de lägre halvcirkelarna nära orkestern, direkt bakom dem satt ryttarorden (*equites*) i stigande nivåer och

⁶⁸ Russel 2016b, 167

⁶⁹ Sumi 2005, 17–18

⁷⁰ Ett *contio* definieras av Sumi (2005, 17) som ett politiskt möte av en politisk eller militär ledare

⁷¹ Sumi 2004, 198

⁷² App. B Civ. 4.32.135-138

⁷³ Sumi 2004, 197-198

längst bak satt övriga åskådare.⁷⁴ Teaterrummet var också starkt förknippad med skapandet och upprätthållandet av identitet. I teaterrummet kunde människor visa upp och skapa sin offentliga ”persona”. Det bidrog till ett inofficiellt skådespel som inte tog plats på scenen. Elitens entré, ackompanjerade av klienter och slavar var ett nöje i sig. Likaså liktorerna som utropade praetorens ankomst och uppmanade att breda plats. Status och en viss ställning synliggjordes även genom visuella uttrycksformer som klädkoder.⁷⁵ Även om eliten var placerad och klädd för att synas gjorde deras position dem till måltavlor för visuell och verbal attack både från scenen och från de övriga åskådarna, speciellt under de instabila maktförhållandena som rådde efter Caesars mord 44 f.v.t.⁷⁶

När teaterrummets relation till det kvinnliga handlingsutrymmet ska analyseras kan vi börja med att förstå sammanhanget genom Trümpers beskrivning av teaterrummet. Teatern var en multifunktionell byggnad vars genuskodning inte nödvändigtvis kunde placeras in i ett fack. Detta eftersom byggnaden användes till olika ändamål så som religiösa ritualer och politiska sammankomster.⁷⁷ Att se till det kvinnliga handlingsutrymmet i teaterrummet innebär därför att behandla både klass och genus eftersom faktorerna kan förenas med teaterrummets karaktär. Det beror på att teaterrummet möjliggjorde en form av interaktion mellan eliten och de som inte tillhörde den. Teatern synliggjorde och återspeglade på så sätt det romerska samhällets dynamik och hierarki.⁷⁸ På teatern tävlade aristokratin om prestige (*dignitas*) och makt.⁷⁹ Den sittplats en kvinna ur eliten hade på teatern vittnade om hennes ställning i samhället.⁸⁰ Hennes handlingsutrymme som förenas med en upphöjd position i samhället ger stöd åt en egen tolkning som ser att hon kunde nyttja sammanhanget på ett sätt som en kvinna ur de lägre klasserna inte kunde. Denna tolkning har sin grund i Russells resonemang om att individens status och maktutövande var starkt förenat med dennes sociala ställning.⁸¹ Det gör att vi får en djupare förståelse för det handlingsutrymme Tanusia kunde göra anspråk på till följd av sin status. Att göra entré på scen eller bland senatorerna, placerade i nära anslutning till scenen, innebar att göra anspråk på ett privilegium. Det öppnar för möjligheten kunna att Tanusia enklare kunde tillkalla sig publikens uppmärksamhet. I detta fall var publiken en representativ sådan som likt Tanusia på ett eller annat sätt påverkats av det rådande samhällsläget och proskriptionerna. Platsen tjänade Tanusia väl då hon genom den kunde anspela på ett utbrett missnöje för triumvirernas politik bland befolkningen.⁸² Publiken utgör på så sätt ett viktigt inslag för Tanusia eftersom deras närvaro kunde neutralisera maktförhållandet mellan henne och Octavianus. Ett viktigt argument för denna tolkning återfinns i Sumis resonemang om att teaterrummet gör det möjligt att kasta om rollerna. Det beror på att teaterrummet var en plats där folket kunde göra sin röst hörd och där eliten, som tidigare påpekats, kunde angripas både från scenen och från publiken. Det ger folket en möjlighet att ifrågasätta den bild som eliten försökte måla upp; teaterrummet var en offentlig plats där protest

⁷⁴ Parker 1999, 163-164

⁷⁵ Parker 1999, 166

⁷⁶ Bergmann 1999, 11

⁷⁷ Trümper 2012, 299-300

⁷⁸ Sumi 2005, 8-9

⁷⁹ Sumi 2005, 28

⁸⁰ Trümper 2012, 299-300

⁸¹ Russell 2016b, 167

⁸² Osgood 2006, 3-4

och ventilerings av folkets gemensamma åsikter var möjlig.⁸³ Om Tanusia gjorde entré på eller i anslutning till teaterns scen kunde hon utnyttja alla dessa faktorer för att konfrontera Octavianus. Hennes entré i teatterrummet var till följd av hennes status skulle kunna tolkas som en form av inofficiellt skådespeleri om vi lutar oss tillbaka på Parkers gestaltning av teatterrummets särdrag. Teatern innebar en stor publik att nå ut till. Samtidigt var denna typ av offentlig plats och de händelser som utspelade sig där svårare att kontrollera.⁸⁴ Vi kan utifrån Tanusias handling också belysa faktorer som Octavianus var tvungen att förhålla sig till. En egen tolkning är att Tanusia kunde dra fördel av ett offentligt agerande då Octavianus reaktion och beslut var direkt förenat med den bild han ville visa upp för allmänheten. Octavianus svar på konfrontationen förstås då som en noggrann avvägning av hur publiken skulle reagera på hans svar och agerande. Tolkningen finner stöd i Parkers argument om att romare ur eliten alltid strävade efter kontroll över den bild av dem som projicerades. Parker liknar romaren vid en redaktör som ger sin publik utvalda bilder av sig själv i syfte att slippa bli föremål för någon annans tolkning. Hen slipper då underkasta sig en version uppmålad av någon annan.⁸⁵ Genom att analysera händelsen med stöd i Parkers argument ser vi hur det kan finnas två sidor av samma mynt; möjligheten för Tanusia att agera inför publik och Octavianus behov av att förhålla sig till hennes agerande och publiken.

Huruvida Octavianus redan innan var medveten om eller varit delaktig i att planera Tanusias agerande förtäljer inte historien, men teatern erbjuder som vi tidigare sett en kontrollerad miljö så till vida att den samlar Roms befolkning på en och samma plats. Begränsning av utrymme till skillnad från en öppen plats kan dirigeras då utrymmet är avgränsat. Kanske kan det vara så att Octavianus tagit lärdom av en händelse om ägde rum år 40 f.v.t när han förbjudit att en staty av Neptunus, (en anspelning på rivalen Sextus Pompejus som kallade sig själv ”Neptunus son”) visades på ett spel (*ludi*). Militär tvingades skingra det upprörda folket som kastade sten och försatte Octavianus och Antonius på flykt från staden.⁸⁶ Enligt Sumi bör konfrontationen mellan Tanusia och Octavianus ägt rum 39 f.v.t,⁸⁷ samma år som pakten vid Misenum ingicks med Sextus Pompejus. Pakten innebar att proskriberade kunde återvända från exil förutsatt att de inte varit direkt skyldiga till Caesars mord. Proskriberade utlovades även att få tillbaka en fjärdedel av sina tillgångar. Slavar som hade verkat under Sextus Pompejus skulle frias och frigivna skulle behandlas på samma sätt som veteranerna i triumvirernas arméer.⁸⁸ I relation till pakten vid Misenum förser Appianos oss med en viktig detalj, Sextus Pompejus vägrade nå en fredsöverenskommelse tills den inkluderade de män som sökt skydd hos honom. Rivalens agerande under proskriptionerna och hans krav bidrog till att stärka hans popularitet bland befolkningen.⁸⁹ Pakten vid Misenum relaterar till Tanusias handling då händelsen på teatern enligt Sumi skulle kunna vara en synlig demonstration av den överenskommelse som slutits med Sextus Pompejus.⁹⁰ Octavianus agerande kan utifrån denna synvinkel tolkas som ett försök att skapa en positiv bild av triumviratet och sig själv. Tanusias agerande på teatern skulle därför kunna tjäna ett politiskt syfte.⁹¹ Jag finner att det finns många

⁸³ Sumi 2005, 28

⁸⁴ Parker 1999, 168

⁸⁵ Parker 1999, 166, 168

⁸⁶ Sumi 2005, 197

⁸⁷ Sumi 2004, 202

⁸⁸ Richardson 2012, 53–54

⁸⁹ App. *B Civ.* 4.36.149-154

⁹⁰ Sumi 2005, 199-200

⁹¹ Sumi 2004, 205

faktorer som stödjer denna tolkning, inte minst när vi väger in det folkliga stöd som fanns för Sextus Pompejus. En annan viktig detalj är Octavianus *clementia*⁹² i förhållande till Tanusia, hennes make och den frigivne slaven Philopoemen. Tanusia och Octavianus möte menar Sumi, kunde vara en anekdot för ny fas av triumviratet. Mötet kunde vidare vara fördelaktigt för Octavianus som i samband med det kom i en annan, mer positiv dager. Skulle Tanusias agerande haft en bakomliggande politisk agenda skulle den kunna syfta till att ge triumviratet ett nytt riktmärke; *clementia* (benådning).⁹³ Att handlingen utspelar sig i teaterrummet och eventuellt vittnar om att förmedla politiska budskap gör att teatern i mina ögon också kan förenas med ett annat symboliskt agerande. Teatern skulle eventuellt i detta fall kunna tolkas som en symbol för triumviratets rival Sextus Pompejus eftersom hans pappa, Pompejus Magnus år 55 f.v.t lät uppföra den första stenteatern i Rom.⁹⁴ Tolkningen grundar sig på att platsen bär på en underförstådd symbolisk koppling som gör att byggnaden trots sin offentliga karaktär för tankarna till ett privat sammanhang. Vi återvänder då till Russells argument och exempel om hur gränsen mellan offentligt och privat kan suddas ut.⁹⁵ Octavianus kontroll över denna typ av rum skulle därför kunna tolkas som en triumf över Sextus Pompejus och dennes släkte.

Octavianus reaktion på Tanusias agerande kan därtill behandlas genom att applicera delar av Goffmans dramaturgiska ansats, till exempel hur människor som framträder inför andra kommer att försöka inkorporera och ge uttryck för allmänhetens accepterade värden. Det sker genom att försöka förnya och bekräfta samhällets moraliska värden.⁹⁶ Att i den splittrade tillvaro som triumviratets politik medfört försöka införliva och anspela på fastställda moraliska värden i samhället kan tyckas svårt. Anledningen till att denna uppfattning är att folkets lojalitet i hög grad varierade.⁹⁷ Rom var ett sårat samhälle där instabilitet länge varit tongivande. Samhället hade vittnat om och blivit föremål för triumvirernas interna maktkamp.⁹⁸ Den varierande och instabila lojaliteten hade också sin grund i Julius Caesars mord där republikansk frihetsideologi, som innebar en plikt mot *res publica*, ställts mot Julius Caesars trohetsideologi vilken innebar tacksamhets- och trohetsplikt mot honom.⁹⁹ Triumvirernas styre hade också kullkastat traditionella roller för män och kvinnor i samhället.¹⁰⁰ Det fanns på så sätt enligt min mening anledning för Octavianus att knyta an till en redan beprövad politik, nämligen hans adoptivfars *clementia*-politik som dessutom anspelade på Octavianus arv och rättmätiga position som ledare. Julius Caesars *clementia* var välkänt bland Roms befolkning och Octavianus var som vi sett i stycket om den historiska kontexten en man med ambitioner. Hans agerande på teatern särskilt i relation till Tanusia kan på så sätt kopplas till ännu ett resonemang fört av Goffman. Ett stratifierat samhälle som är kännetecknat av en strävan att klättra uppåt innebär att individer som har för avsikt att nå en annan position i samhället kommer att uppvisa den rätta sortens framträdande vilket innebär uppoffringar för att bevara en fasad.¹⁰¹

⁹² Nåd

⁹³ Sumi 2005, 197, 199-200

⁹⁴ Welch 2007, 62

⁹⁵ Russell 2016b, 168

⁹⁶ Goffman 2014, 39

⁹⁷ Sumi 2005, 205

⁹⁸ Osgood 2006, 3-4

⁹⁹ Wistrand 1978, 42

¹⁰⁰ Soraci 2013, 86

¹⁰¹ Goffman 2014, 40

Vad var då Octavianus uppoffring? Det skulle kunna vara att han tvingas förändra sitt beteende och agerande för att vinna sympati hos folket. Vi får genom Suetonius kännedom om att han under triumviratet inte vunnit folkets stöd utan snarare var hatad. Suetonius ger samtidigt skenet av att Lepidus var den som förknippats med att utlova en mildare politik. Lepidus var också den av triumvirerna som efter att proskriptionerna upphört bett om ursäkt och utlovat förändring. Enligt Suetonius ska Antonius och Lepidus också benådat ett flertal människor under proskriptionerna. Octavianus hade däremot inte lyssnat till böner om nåd utan i stället varit hänsynslös och yrkat på att behålla proskriptionerna som bestraffning.¹⁰² Utgår vi från Suetonius skildring av Octavianus kan han genom att underkasta sig Tanusias opposition framstå som en mild och rättvis ledare och visa upp för allmänheten att han, liksom Lepidus, Antonius och Julius Caesar innan dem, kunde förknippas med *clementia*.

Sammanfattningsvis ser vi att teaterrummet lämpade sig för att förmedla politiskt laddade budskap till befolkningen.¹⁰³ Teatern, liksom Forum Romanum, var bägge offentliga platser men hade olika karaktär. Det berodde dels på platsernas olikartade fysiska utformning, dels på att teatern till skillnad från Forum Romanum var ett tydligt avgränsat rum som synliggjorde samhällets hierarki. Det fanns också en tydlig politisk koppling både till teatern och Forum Romanum, men teaterns multifunktionella karaktär och representativa publik tycks ha bidragit till att delvis neutralisera maktförhållanden. Teaterrummet innebar även upprätthållandet och ifrågasättandet av strukturerna i samhället. Kvinnors handlingsutrymme på teatern var förenat med deras position, vilket bidrog till att kvinnor ur eliten kunde nyttja sin privilegierade ställning för att göra anspråk på publikens uppmärksamhet. Teaterrummet utgjorde på så sätt en offentlig plats där personens sociala status snarare än genus var viktig.

Russell menar att offentliga platser under republikanska Rom kunde skilja sig åt utifrån genus och att platser därför förknippats med att förmedla olika mycket makt. Russell påpekar dock att staden Rom inte var formellt segregerad under republiken men att politiska åtgärder kunde vidtas för att vaka över kvinnligt och manligt handlingsutrymme.¹⁰⁴ I relation till dessa argument finner jag att Tanusias agerande i teaterrummet kan vittna om att politiska åtgärder ännu inte vidtagits för att göra en gränsdragning mellan manligt och kvinnligt handlingsutrymme. Teaterrummets karaktär under det andra triumviratet kan på så sätt försvåra upprätthållandet av system som innebar olika behandling av män och kvinnor.

Tanusias sociala och politiska ställning

Det finns två grundläggande skäl till att kvinnor hade en avgörande betydelse för det offentliga livet och samhället Rom. Det första skälet var deras deltagande i det religiösa livet; de ansågs besitta speciella egenskaper på grund av att de var kvinnor. Deras deltagande var avgörande vid en rad ceremonier och betraktades som avgörande för välståndet i samhället. Det andra skälet var kvinnors förmåga att föda barn vilket såg till fortlevnaden av familjer och i sin tur samhället. I takt

¹⁰² Suet. *Aug.* 27.1 – 2, övers. Lagerström 2001

¹⁰³ Sumi 2004, 204

¹⁰⁴ Russell 2016b, 167

med samhällets förändring kom kvinnor att åtnjuta alltmer frihet.¹⁰⁵ En typ av frihet var kvinnornas ökade inflytande över sin ekonomi. Under senrepubliken administrerade kvinnor stora förmögenheter och hanterade sina tillgångar på ett sätt som liknade männens.¹⁰⁶ Argument som stödjer kvinnors, tillika Tanusias ekonomiska och sociala avancemang under det andra triumviratet är bland annat det som J.P.V.D Balsdon lyfter i sin bok *Roman Women, Their History and Habits*; ett samhälles förändring kan karaktäriseras av kvinnors ökade frigörelse.¹⁰⁷ Till Balsdons argument kan tilläggas att kvinnor under republiken och speciellt under det andra triumviratet antog nya roller vilket särskiljer dem från vad som ofta målas upp av kvinnans roll i samhället. Argumentet lyfts både av Pomeroy i boken *Goddesses, Whores, Wives & Slaves* och i Sumis artikel *Civil War, Women and Spectacle in the Triumviral Period*. Bägge texter påpekar att kvinnor under det andra triumviratet kom att agera politiskt, något som tidigare inte skett i samma utsträckning.¹⁰⁸

Dio Cassius skildring av Tanusia relaterar till ovan stycke då hon i hans skildring placeras i ett offentligt rum kopplat till religion, men också till politik.¹⁰⁹ Hennes handling kan också tolkas som ett exempel på Sumi och Pomeroy's argument; att kvinnor förflyttades från sina traditionella sfärer in i politiken.¹¹⁰ En bakomliggande anledning menar de var att triumvirernas styre inneburit att antalet män minskade i staden. Många stupade i strid, försattes i exil, mördades eller tvingades fly på grund av proskriptionerna, det medförde att kvinnorna kom att inta en annan roll.¹¹¹

Ser vi till Tanusias sociala ställning och roll finns det två skäl som särskilt talar för att hon tillhörde det övre sociala skiktet i samhället. Det första skälet är att hon, som påtalats i den inledande forskningshistoriken, hade en anknytning till Octavia som var triumviren Octavianus syster. Tanusias relation till Octavia synliggör hennes sociala status men visar också hur kvinnor ur eliten kunde använda sitt inflytande för att påverka. Hinard belyser att det var Octavias hjälp som gjorde det möjligt för Tanusia att få sin man benådad.¹¹² Guy De La Bédoyère går så långt som att säga att Octavias inblandning var den avgörande faktorn till triumvirens beslut att benåda Tanusias make.¹¹³

Det går att göra en annan intressant tolkning av Tanusias och Octavias relation som gör att Tanusia kan ses som en politisk spelpjäs. Frågan om hur Tanusia och händelsen kunde nyttjas för personligt gagn kan återigen lyftas. Men i stället för att fokusera på triumviren Octavianus kan vi kika närmre på vad hans syster kunde få ut av agerandet på teatern. Tanusias handling kan nämligen även tolkas till fördel för Octavia då händelsen upprätthåller och skapar en positiv bild av henne. Triumvirens syster kunde genom sin inblandning porträtteras som medlare.¹¹⁴ Rollen som medlare ansågs vara ett beundransvärt kvinnligt inslag i den romerska politiken då det innebar att anspela på legendariska föregångare som sabinskorna och andra kvinnor från den tidiga republiken.

¹⁰⁵ Balsdon 1962, 15

¹⁰⁶ Dixon 2007, 95

¹⁰⁷ Balsdon 1962, 14

¹⁰⁸ Pomeroy 1975, 149; Sumi 2004, 1

¹⁰⁹ Trumper 2012, 299

¹¹⁰ Pomeroy 1975, 149; Sumi 2004, 1

¹¹¹ Sumi 2004, 197

¹¹² Hinard 1985, 548

¹¹³ De La Bédoyère 2018, 50-51

¹¹⁴ Sumi 2005, 199

Framträdande för historierna om dessa kvinnor var att de genom fredsmäklare mellan män såg till att etablera harmoni i samhället.¹¹⁵ Octavias roll hade till viss del redan innan händelsen på teatern förankrats genom hennes giftermål med Antonius efter freden vid Brundisium 40 f.v.t. Giftermålet innebar att hon fick en alltmer framträdande roll i samhället inte minst som medlare mellan triumvirerna.¹¹⁶ Det tycks på så sätt inte konstigt att hon ville hålla fast vid sin offentliga profil. Tanusia och händelsen på teatern som politiska redskap kan också vara viktiga för Octavias familjs identitet, inte minst om vi utgår från Josiah Osgoods intressanta poäng som lyfts i *Turia, A Roman Woman's Civil War*. Osgood menar att händelsen på teatern med fördel kunnat inkluderas i Octavias begravningstal. Detta argument stöds av begravningstalens karaktär som kännetecknades av att inkludera anmärkningsvärda saker som den avlidna gjort för sin familj eller för landet.¹¹⁷

Hur Tanusia och Octavias band till varandra knutits skulle kunna förklaras genom ett gemensamt umgänge. Men relationen kan eventuellt skapats genom ett annat sammanhang; ett nätverk tillgängligt endast för framstående kvinnor i Rom, *ordo matronarum*, omnämnt av Valerius Maximus.¹¹⁸ Samma författare hänvisar bland annat till hur ordern ca år 488 f.v.t. hedrats med särskilda direktiv av senaten. Detta till följd av att matronor räddat staden Rom utan att ta till vapen. Direktivet lyfter bland annat att män skulle lämna plats för kvinnor på gatan. Kvinnornas ingripande hade säkrat fred och att breda plats åt dem sågs som ett tecken på tacksamhet och erkännande.¹¹⁹ I sin studie från 2022 teoretiserar Lewis Webb hur det kvinnliga nätverket i Rom kunnat se ut och fungerat. Han har genom texten *Female Interventions in Politics in the libera res publica: Structures and Practices* presenterat en rad kategorier tillämpbara på de kvinnor som inkluderas i ett sådant sammanhang; kvinnorna hade en framstående social ställning, var rika och gifta. Privilegierna som kunde tillräknas rika kvinnor och medlemmarna i det kvinnliga nätverket var bland annat att fritt kunna röra sig i Rom och använda transportmedel som *carpentum* och *pilentum* (två-, respektive fyrhjuliga vagnar).¹²⁰ I mina ögon kan detta vara en förklaring till hur Tanusia lyckats transportera sin make till teatern. Hennes transportmedel kunde också bidra till att markera hennes ställning på väg till teatern. Lewis argument bidrar till att styrka sådana resonemang. Tanusias sociala position i Rom kan också närmas genom att ta avstamp i ett gammalt beprövat argument för social status, nämligen hennes äktenskap. Starka allianser genom äktenskap hade länge utgjort kärnan i det romerska samhället och i politiken.¹²¹ Tanusias äktenskap med T. Vinius och följaktligen hennes sociala och politiska ställning kan relateras till en detalj som presenteras av François Hinard. Han lägger fram att makens familjenamn lever vidare och återfinns långt senare i Tacitus historieskildring.¹²² Vinius ättling var bland annat prokonsul över *Gallia Narbonensis* men gick inte samma fördelaktiga slut till mötes som sin förfader utan miste livet 69 e.v.t under fyrkejsaråret. Skildringen som Tacitus förser oss med ger indirekt information om Tanusia genom makens sociala ställning. Författaren lyfter nämligen att den senare Vinius kom från en framstående familj; hans far var från en praetoriansk familj och hans farfar hade varit bland de proskriberade.¹²³

¹¹⁵ Pomeroy 1975, 186

¹¹⁶ Sumi 2005, 199, 206

¹¹⁷ Osgood 2014, 128

¹¹⁸ Val. Max. 8.3.3

¹¹⁹ Val. Max. 5.2.1a med Webb 2022, 159

¹²⁰ Webb 2022, 158, 160

¹²¹ Balsdon 1962, 47

¹²² Hinard 1985, 548

¹²³ Tac. *Hist.* 1.47.3 – 1.48.3-4 med Hinard 1985, 548

Visserligen finns det en möjlighet att Tanusia och Vinius efter benådningen gick skilda vägar, men likaså finns möjligheten att de inte gjorde det.

Den sista aspekten som behandlas utifrån Tanusias sociala och politiska ställning är förenat med hennes andra familjerektioner. Festivalen som äger rum på teatern skulle arrangeras av Tanusias släkting.¹²⁴ Tanusias släkting kan förmodas haft tillräckliga medel för att anordna denna typ av tillställning. Det öppnar för tolkningen att Tanusia kom från en välbärgad familj och att hon på så sätt eventuellt befann sig i en fördelaktig position, inte bara genom möjligheten att kasta om rollerna på teatern som tidigare nämnts, utan även genom att kunna nyttja sin släktings position. Det skulle i sin tur innebära att hennes handlingsutrymme och maktposition ytterligare förstärks i teaterrummet. Frågan skulle då kunna vara vem som hade behov av vem bland de inblandade aktörerna på teatern?

Utifrån de få saker vi kan utläsa om Tanusia i Dio Cassius skildring kan vi konkludera att det ändå är möjligt att skapa sig en bild av Tanusias sociala och politiska position. Hennes relation till Octavia är viktig då Octavia hade en framträdande offentlig roll i samhället. Möjligheten finns att de bägge kvinnorna ingick i ett större nätverk, *ordo matronarum*. Inkluderingen i en sådan sammanslutning innebar att kunna uppfylla en rad kriterier, bland dem rikedom och en framträdande position i samhället. Att koppla Tanusia till *ordo matronarum* förklarar vidare hur hon fritt kunde röra sig genom Rom och att hon på så sätt kunnat föra maken till teatern Tanusias sociala status kan också relateras till hennes släktings arrangerande av festivalen.

Frågan om Tanusias politiska ställning kan avslutas med en rad följdfrågor till vem av de aktörer på teatern som hade behov av vem? Varför var det viktigt för Tanusia att få tillgång endast till Octavianus och inte de andra triumvirerna? Var det för att Octavia endast på så sätt kunde utöva sitt inflytande över brodern Octavianus för att hjälpa Tanusia, eller var det för att ge Octavia och brodern möjlighet att glänsa i de andra triumvirernas frånvaro? Oavsett vinkel hade Tanusia en politisk roll att spela.

Triumvirernas kontroll av republikanska institutioner

Tanusias sociala och politiska ställning har i föregående stycke bland annat fört oss till hennes släkting och frågan om hennes roll och inflytande. För att bättre förstå Tanusias handling och teatertrummet kan vi därför se till hur det politiska klimatet under det andra triumviratet påverkade underhållningen i staden Rom.

Inbördeskriget hade inneburit ekonomiska påfrestningar, bland annat lyfter Sumi att endast ett fåtal festivaler ägde rum året då triumviratet skapades. En bakomliggande anledning var begränsad tillgång till likvida medel. Under triumviratet minskade även namngivna aediler drastiskt, vilket skulle kunna indikera att kandidater till aedilämbetet saknades på grund av att offentlig underhållning kostade väldigt mycket.¹²⁵ Ett sådant argument kan, som tidigare påpekats, visa att Tanusias släkting var en individ med tillräckliga tillgångar för att bekosta festivalen.

¹²⁴ Cass.Dio 47.7.4

¹²⁵ Sumi 2005, 173–174

Sumi framhåller att triumviratet ändå inte innebar att underhållning upphörde i Rom. Flertalet ceremonier ägde rum i syfte att fira triumvirernas framgångar. Offentliga platser, som teatern, utgjorde därför en alltför viktig politisk arena att lämna okontrollerad. Triumvirerna försökte därmed i allt större utsträckning kontrollera offentliga rum och de tillställningar som anordnades där.¹²⁶ De tre ledarnas kontroll av republikanska institutioner kan belysas utifrån en rad infallsvinklar. Francesco Pina Polo presenterar 2020 att triumviratet innebar att de republikanska institutionerna blev direkt avhängiga Lepidus, Octavianus och Antonius. I samband med *Lex Titia* tycks ett system etablerats som innebar att männen kunde befordra lojala följare till olika ämbetsroller och prästerskap. Det bidrog till att folket berövades på ett viktigt prerogativ, att själva välja sina magistrater. En annan grundval i det republikanska systemet var att aristokratiska familjer tävlade om folkets röst. Möjlighet frångavs även den de framträdande familjerna i Rom genom triumvirernas kontroll över ämbetsrollerna. Samtidigt kunde *homines novi* få tillgång till eliten genom erhållandet av officiella roller. Det är oklart om en del ämbetsval på lägre nivå fortfarande ägde rum och om triumvirerna kontrollerade samtliga val. Det finns få indikationer på att valkampanjer och tävlan om folkets röst ska ha ägt rum under det andra triumviratet. Ett isolerat fall ägde rum år 37 f.v.t alternativt 38 f.v.t då Oppius blev vald till aedil. Eftersom denne varit proskriberad hade han fråntagits alla sina tillgångar. Appianos skildrar hur folket gick samman och samlade ihop tillräckligt med medel för att Oppius skulle ha möjlighet att tillträda sin roll. Om folkets ingripande var ett resultat av ett tidigare fattat beslut av triumvirerna och att Appianos skildring på så sätt endast återger en rituell ceremoni är svårt att svara på. Pina Polo framhåller att övrigt källmaterial inte innehåller liknande narrativ vilket gör det svårt att dra slutsatser om huruvida val av exempelvis aediler fortsatte att äga rum som vanligt mellan 43 f.v.t till 31 f.v.t.¹²⁷ Pina Polo poängterar dock att allt färre aediler är kända under 30-talet f.v.t, eventuellt till följd av att kandidater för detta ämbete inte fanns att tillgå.¹²⁸ Efter pakten vid Misenum tilläts proskriberade amnesti och kunde återvända till Rom. Överenskommelsen innebar att en rad män tilläts tillträda ämbetsroller kommande år. Det skulle bidra till att stabilisera samhället och upprätthålla fred. Pina Polo lyfter hur pakten ämnade att åstadkomma politisk jämvikt mellan de olika individerna och grupperna som varit i konflikt. En stor del av de ämbetsmän som valdes var dock supportrar av triumviratet. Deras uppvisade lojalitet gentemot triumvirerna eller Sextus Pompejus var det som huvudsakligen gav dem tillgång till ämbetsrollerna.¹²⁹

Utifrån Pina Polos argument framträder en alternativ bild av Tanusias släkting; då triumvirerna förstätt av vikten av ceremonier och offentliga rum vidtogs en rad åtgärder för att kontrollera dem. Den information som Pina Polo förser oss med styrker därtill Sumis tes om att händelsen på teatern var en uppvisning som tjänade ett bakomliggande politiskt syfte och som var till gagn för de styrande männen.¹³⁰ Kanske skulle Tanusia och Octavianus agerande på teatern rentutav kunna påvisa en form av propaganda för Octavianus och triumviratet. Deras motståndare Sextus Pompejus hade ofta gjort anspråk och befast bilden av sig själv som havsguden Neptunus son då han i stället för att bära en lila toga gick klädd i en havsblå klamys vilken anspelade på havsguden.¹³¹

¹²⁶ Sumi 2005, 199

¹²⁷ App. *B Civ.* 4.41.173–174 med Pina Polo 2020, 52–53

¹²⁸ Pina Polo 2020, 61–62

¹²⁹ Pina Polo 2020, 59–60

¹³⁰ Sumi 2005, 199–200

¹³¹ Sumi 2005, 197

Tanusia i teaterrummet skulle kunna utgöra en annan form av propaganda och visuellt uttryck som anspelade på Octavianus relation till sin adoptivfar och liknelse vid Julius Caesars beteende. En alternativ tolkning är att Tanusia var minst lika medveten om platsens koppling till makt som triumviren. Hennes val av plats och tillfälle kan varit utstuderade val till följd av att triumvirernas åtgärder för att kontrollera teaterrummet tydliggjort och förstärkt bilden av hur viktig platsen var.

Tanusia, Hortensia & Turia; olika möten med makten

Denna studie avslutas genom att belysa tre samtida kvinnors vågade handlingar; Tanusia, Hortensia och Turia. Kvinnorna motsatte sig alla, om än på olika sätt, de politiska ledarna. Tanusia, uppsatsens huvudrollsinnehavare, har redan presenterats i vid utsträckning. Likaså har vi bekantat oss med Hortensia. Den sista kvinnan som intar scenen är Turia.

En anledning till att Turia är viktig att skildra är att delar av hennes liv återges i en annan typ av källmaterial, inskriften *laudatio Turiae* som är en primär källa från senrepubliken.¹³² Texten skiljer sig därför från de andra källorna då den inte har baserats på eller tolkats utifrån sekundära källor. Makens inskrift till Turia är inte heller en historieskildring som de texter där vi finner Hortensia och Tanusia. Vi har på så sätt tillgång till två olika typer av källmaterial. Likt Tanusia tar Turia till orda för att få sin make benådad. Turia konfronterade dock triumviren Lepidus, inte Octavianus som i Tanusias fall. Inskriften har bland annat uppmärksammats då Turias aktiva roll i det offentliga rummet framhålls som exceptionellt och som går utöver normen.¹³³ Utifrån denna infallsvinkel finner jag att en annan intressant aspekt kan lyftas. Inskriften framhåller visserligen Turias unika karaktär, men tillskriver Turias syster samma drag. Den efterlevande maken omnämner att systemen kunde betraktas som Turias like och att hon liksom Turia tagit risker för att hålla honom säker.¹³⁴ Liknelsen med systemen styrker enligt mig Osgoods poäng om att *laudatio Turiae* skvallrar om en förändring i kvinnors roll under det andra triumviratet.¹³⁵ Osgoods resonemang kan också förenas med Sumi och Pomeroy som framhåller att kvinnor under senrepubliken kom att agera genom politiska ställningstaganden.¹³⁶

Till skillnad från Tanusias make lyckas Turias man fly från Rom. Maken befinner sig under proskriptionerna i exil och kunde tack vare Turias rikedomar och list fortsätta att leva ett gott liv.¹³⁷ Desto större likheter återfinns däremot mellan Turia och Tanusia då kvinnorna i makarnas frånvaro försöker återställa männens status genom att be om benådning. Inskriften ger uppfattningen att Turia flertalet gånger försökt se till makens återkomst genom *clementia* å makens vägnar.¹³⁸ Det fall som särskilt uppmärksammats var den gång då Turia konfronterade triumviren Lepidus för att validera ett edikt utfärdat av Octavianus. Ediktet innebar att maken skulle få tillåtelse att återvända till Rom. Till skillnad från Tanusia var Turias möte inte lika gynnsamt; i färd med att be om *clementia*, nedböjd vid Lepidus fötter, blev Turia förnedrad genom att brutalt släpas bort från triumviren.¹³⁹

¹³² Fontana 2020, 7

¹³³ Hemelrijk 2004, 185

¹³⁴ ILS 8393 höger kolumn 4; ILS 8393 vänster kolumn 7, 42

¹³⁵ Osgood 2014, 7

¹³⁶ Pomeroy 1975, 149; Sumi 2004, 1

¹³⁷ ILS 8393 höger kolumn, 2a

¹³⁸ ILS 8393 höger kolumn 6a

¹³⁹ ILS 8393 höger kolumn 11

Bilden som målas upp av Lepidus och mötet med Turia är allt annat än positiv.¹⁴⁰ Octavianus däremot framställs som räddaren i nöden och var enligt maken en av anledningarna till han kom undan med livet i behåll.¹⁴¹ Vi kan genom skildringen av Turias möte med Lepidus bättre förstå vad det innebär att be om *clementia*. Turia bad om nåd genom att böja sig ned vid Lepidus fötter.¹⁴² Kanske är en av anledningarna till att Tanusia valde just teatern som plats för att be om benådning att *clementia* var förenat med rörelsemönster som lämpade sig bäst på en teater. På teatern var Tanusia synlig och kunde åskådas av andra. Denna tolkning baserar jag på Carlo Francos förklaring av hur *clementia* uttrycks genom ett fysiskt agerande vilken han presenterar i antologikapitlet *La donna e il triumviro. Sulla cosiddetta laudatio Turiae*. Rörelsemönstret innebar ett teatraliskt agerande, nämligen att kasta sig ned vid fötterna varpå den som benådar reser den som söker *clementia*.¹⁴³ Två saker bör poängteras i förhållande till jämförelsen mellan Turias och Tanusias bönfällanden. Turia förser oss med information om förfarandet i sig, men vi får inte vetskap om var händelsen utspelade sig, i Tanusias fall gäller det omvända.

Gowing presenterar i artikeln *Lepidus, the Proscriptions and the "Laudatio Turiae"* att mötet mellan Turia och Lepidus ägde rum under perioden mellan augusti 42 f.v.t och januari 41 f.v.t.¹⁴⁴ Det innebär att Turias konfrontation med Lepidus ägde rum ett par år innan Tanusias agerande på teatern år 39 f.v.t.¹⁴⁵ Mellan år 42 f.v.t och 41 f.v.t ska Lepidus varit ensam om att hålla ställningarna i Rom.¹⁴⁶ En intressant aspekt som Gowing lyfter är att Octavianus återkomst till Rom var förenad med skepsis. Folkets misstro hade sina rötter i att han återvände till Rom för att se till att jordegendom samlades in och fördelades. Liknande känslor tycks inte ha funnits bland folket i förhållande till triumviren Lepidus. Gowing menar att Octavianus edikt som omnämns i *laudatio Turiae* utfärdats av triumviren för att göra anspråk på Caesars *clementia*-politik. Ediktet ska ha inneburit dispens till proskriberade, eller åtminstone ett antal få. Bland de som kunde dra nytta av ediktet kan Turias man funnits. Det finns inte tillräckligt med information för att belägga exakt information om Octavianus edikt, men skulle Octavianus utfärdat ett sådant på eget bevåg kan det uppfattas som att han gjorde anspråk på de andra triumvirernas befogenheter. Gowing menar att en procedur som innebar att endast en triumvir tog bort någon från proskriptionslistan inte var juridiskt sanktionerat, åtminstone inte före Filippi.¹⁴⁷ Vi ser alltså att Octavianus redan innan mötet med Tanusia på teatern år 39 f.v.t. sökt sig till *clementia* för att gynna sin egen position när folkets uppfattning av honom var tvetydig.

Återvänder vi till liknelserna och skillnaderna mellan Hortensia och Tanusia är en av Sumis tolkningar att Tanusias agerande, till skillnad från Hortensias, snarare visade hennes tillgivenhet till sin make än utgjorde ett direkt motstånd mot triumvirerna.¹⁴⁸ Till viss del håller jag med om detta argument. Dock finner jag att det skymmer Tanusias föregående handling, det vill säga att hon

¹⁴⁰ ILS 8393 höger kolumn 19

¹⁴¹ ILS 8393 höger kolumn 0

¹⁴² ILS 8393 höger kolumn 11

¹⁴³ Franco 2016, 146

¹⁴⁴ Gowing 1992, 284; i enlighet med Mommsens tolkning, en av de tidigaste kommentarerna och upplagorna av *Laudatio Turiae*

¹⁴⁵ Sumi 2004, 204

¹⁴⁶ Gowing 1992, 284-285

¹⁴⁷ Gowing 1992, 287

¹⁴⁸ Sumi 2004, 204

gömmar maken. Om än av tillgivenhet, så innebar hennes undangömmande av maken att gå emot triumvirernas direktiv. Tanusias föregående handling och följaktligen hennes agerande på teatern kan i min mening därför tolkas som en tydlig politisk handling och opposition mot triumvirerna. Att fullt ut acceptera Sumis ställningstagande innebär i mina ögon att vi applicerar egna värderingar om vilken typ av motstånd som ska värderas högre än det andra. Däremot är Gowings poäng om att Hortensias tal i större utsträckning vittnar om ett kvinnligt perspektiv viktig. Hortensias tal innehåller tydliga referenser till hur kvinnorna upplevt och blivit påverkade av triumvirernas styre.¹⁴⁹ Hortensia lyfter exempelvis orimligheten i att behöva bidra till den militärapparat som undanröjt makar, bröder, och söner.¹⁵⁰ Utöver att vi får vetskap om att Tanusia gömt sin man ger Dio Cassius skildring inte ljud åt Tanusias röst.¹⁵¹

Att tillskriva trovärdighet till skildringarna av Tanusia, Hortensia och Turia är i viss mån ett problematiskt ställningstagande. Det finns risk att söka definiera dem som ”referenskvinnor” alternativt ”representativa kvinnor”. Det vill säga att det kan finnas en vilja att sätta Tanusia, Hortensia och Turia i ett fack där de antingen får i uppgift att omforma vad som betraktas som normativt för kvinnor, alternativt att de och deras agerande definieras som representativt för en viss typ av kvinna.¹⁵² Det anser jag inte bör hindra skildringen av dessa kvinnliga aktörer, särskilt inte då tolkningar av vad som är representativt och normativt i hög grad formats av tidigare forskning vilken bidragit till att förstärka vad Foubert kallar ”inlånade fenomen” från Västeuropas 18- och 1900-tal. Det har inneburit att denna tids föreställningar om genus applicerats för att sedan knyta offentliga rum, som Forum Romanum, till män respektive det mer privata hemmet (*domus*) till kvinnor.¹⁵³ Det är därmed viktigt att poängtera att materialet som vi har att tillgå i stor utsträckning färgats av föreställningar och ideal vad gäller kvinnors roller och plats i samhället, inte bara av de män som levde och skrev under antiken,¹⁵⁴ utan även av tidigare forskning. Slutligen finner jag därför att Tanusia, Hortensia och Turia kan öppna för en diskussion som berör hur kvinnor av viss social ställning hade möjlighet att utnyttja den för att föra en politisk debatt och ta till orda mot makten utan att nödvändigtvis inneha ett officiellt ämbete. Denna tolkning är möjlig trots de mönster som återfinns i de antika källorna där kvinnornas egna röster sällan är närvarande eller få och är en tolkning som inte behöver vara allt för problematisk.

Då ett genomgående tema för studien varit att vår förståelse för en händelse kan kastas om och innehålla många dimensioner avslutar jag skildringen om Tanusia genom Sumis argument om att kvinnors opposition i förhållande till triumvirerna bidragit till att försätta männen i fråga inför allmänhetens åskådning och granskning.¹⁵⁵ Likaså har männens diskutabla ageranden gjort att vi idag kan granska och tolka kvinnorna, om än i ett annat syfte.

¹⁴⁹ Gowing 1992, 260

¹⁵⁰ App. B Civ. 4.32.138

¹⁵¹ Cass. Dio 47.7.4

¹⁵² Dixon 2001, 14

¹⁵³ Foubert 2016, 129-130

¹⁵⁴ Caldelli 2015, 582-583

¹⁵⁵ Sumi 2004, 197

Slutsats

Tanusias sociala och politiska ställning har inledningsvis närmas genom hennes koppling till Octavia, vilken ofta nämns som en avgörande faktor för Tanusias tillgång till Octavianus på teatern. Vad som framkommer är dock att Tanusias agerande likaväl kan vara förenat med hennes sociala status. Teaterrummet bidrar nämligen till att förse Tanusia med ett handlingsutrymme som kopplas till hennes sociala ställning snarare än genus. På andra offentliga platser, exempelvis Forum Romanum, kunde hon förmodligen inte påkalla uppmärksamhet i samma utsträckning som i teaterrummet till följd av att de två platserna hade helt olika karaktärer.

Att teaterrummet var en avgörande komponent för handlingen och utfallet beror på att teatern dels var ett arkitektoniskt begränsat utrymme, dels ett rum där politiska intressen och befolkningens åsikters möttes. Rummet gav publiken möjlighet att uttrycka opinion som kunde vara kritisk eller okritisk, detta kunde i sin tur utnyttjas. Eftersom det inte tycks finnas någon officiell begränsning som segregerar teaterrummet vid tillfället för Tanusias agerande kunde hon nyttja rummet för att berätta om undangömmandet av maken, något som också kan tolkas som en opposition mot triumvirerna. Hon kan därtill vinna publikens stöd genom att anspela på proskriptionernas brutalitet, en bestraffning som på ett eller annat sätt drabbat hela samhället. Tanusias sociala och politiska ställning i förhållande till teatern innehåller ytterligare en maktdimension, nämligen hennes släktings inblandning i att arrangera festivalen. Underhållning var en viktig del av det romerska samhället och upphörde inte under triumviratet. Dock finns evidens som visar att det under tremannaregeringen fanns brist på aediler. Det kan berott på att få hade de ekonomiska förutsättningarna som krävdes för att arrangera denna typ av spel vilket i så fall innebär att Tanusia kopplas till en välbärgad släkting vilket ytterligare bidrar till att påvisa hennes status.

Teaterrummets relation till Tanusias agerande och hennes sociala och politiska ställning kan ytterligare fördjupas just genom att se till den kontroll som triumvirerna hade över republikanska institutioner. Triumvirernas hade i samband med *Lex Titia* sett till att kontrollera tillsättandet av ämbetsmän. Tanusia kan därför tolkas ur två synvinklar varav en vittnar om att triumviren Octavianus kunnat tillsätta hennes släkting och därmed arrangerat konfrontationen. På så sätt kunde han anspela på adoptivfaderns *clementia*. Att Tanusia använts som en pjäs i det politiska spelet tycks inte vara en alltför osannolik tanke. Octavianus var i behov av att ändra allmänhetens bild av honom, särskilt om vi lutar oss tillbaka på Suetonius skildring. Genom Suetonius får vi också kunskap om att Lepidus och Antonius tycks haft folkligt stöd till skillnad från Octavianus. Triumvirens anspråk på *clementia* syns även i förhållande till Turia då han ska ha utfärdat ett edikt som tillät ett antal män att återvända till Rom. Octavianus behövde också förhålla sig till rivalen Sextus Pompejus folkliga stöd. Teaterrummet var en särskilt gynnsam plats att konfrontera Tanusia i då teatern till viss del hade en symbolisk anknytning till Sextus Pompejus; den första stenteatern i Rom uppfördes av Sextus Pompejus far. Genom att kontrollera händelseförloppet och teaterrummet skulle kunna ses som en form av triumf över och ett utmanande av Sextus Pompejus. En annan aspekt som tydligt framkommer i tidigare forskning är att teatern även ger en möjlighet att upprätthålla bilden av Octavia som medlare. På så sätt är händelsen till gagn inte bara för Octavianus utan även på sikt för hela den juliska-ätten.

Vad som tydligt framkommer är att teaterrummet oavsett om det belyses utifrån genus, makt eller politik starkt förenas med den representativa publiken. Teaterrummet var en utmärkt arena för att anspela på värderingar och ideologier. Folkets opinion var en avgörande faktor vilket skådas både i triumvirernas omprövade beslut till följd av Hortensias tal och genom Octavianus återkommande anspelning på Caesars *clementia*. Slutligen ser vi att det är teaterrummets officiella och inofficiella karaktärsdrag som i Tanusias fall medförde de rätta förutsättningarna från en rad olika perspektiv. Inte minst när delar av Goffmans dramaturgiska modell appliceras vilken bistår med att ge ytterligare förståelse för hur sociala interaktioner kan liknas vid roller som är avhängiga kontexten och personliga avsikter.

Litteraturförteckning

Antika källor

Appianos *Bellum Civilia*, Volume IV = McGing, B. 2020. Loeb Classical Library 5, Cambridge.
https://doi.org/10.4159/DLCL.appian-roman_history_civil_wars.2020

Dio Cassius *Historiae Romanae*, Volume I = Cary, E., Foster B., H. 1914. Loeb Classical Library 32, Cambridge.
https://doi.org/10.4159/DLCL.dio_cassius-roman_history.1914

Inscriptiones latinae selectae *Laudationes funebres 8393* = Dessau, H. ed., 1892-1916. Berolini, apud Weidmannos, Berlin

Suetonius, *De Vita Caesarum* = Lagerström, I. 2001. Wahlström & Widtrands klassikerserie, Stockholm.

Tacitus *Histories*, Volume II = Moore H. C. 1925. Loeb Classical Library 111, Cambridge.
<https://doi.org/10.4159/DLCL.tacitus-histories.1925>

Valerius Maximus, *Memorable Doings and Sayings*, Volume II = Shackleton Bailey, D. R. 2000. Loeb Classical Library 492, Cambridge.
https://doi.org/10.4159/DLCL.valerius_maximus-memorable_doings_sayings.2000

Modern litteratur

Bergmann, B. 1999. "Introduction: The Art of Ancient Spectacle", i *The Art of Ancient Spectacle*, eds. Bergmann, B. & Kondoleon, C. New Haven & London.

Caldelli, M. L. 2015. Women in the Roman World, i *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, eds. Bruun C. & Edmondson, J, Oxford.

De La Bédoyère, G. 2018. *Domina, The Women Who Made Imperial Rome*, Padstow.

Dixon, S. 2001. *Reading Roman Women, Sources, Genres and Real Life*, London.

Fontana, L. 2020. *Laudatio Turiae e propaganda augustea: quando anche la morte é politica* Milano.

Franco, C. 2016. "La donna e il triumviro. Sulla cosiddetta laudation 'Turiae'", i *Matronae in domo et in re publica agentes spazi e occasioni dell'azione femminile nel mondo romano tra tarda repubblica e primo impero*, eds. Cenerini, F & Rohr Vio, F. Trieste.

Foubert, L. 2016. 'Crowded and emptied houses as status markers of aristocratic women in Rome: the literary commonplace of the "domus frequentata"', *EnGeStA* n°6, 129-150.

Goffman, E. 2014. *Jaget och maskerna, En studie i vardagslivets dramatik*, Lund.

Gowing, A. M. 1992. 'Lepidus, the Proscriptions and the "Laudatio Turiae"', i *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, vol. 41, no. 3, 283-296.

- Gowing, A. M. 1992. *The Triumviral Narratives of Appian and Cassius Dio*, Michigan.
- Hemelrijk, E. A. 2004. 'Masculinity and Femininity in the "Laudatio Turiae"', i *The Classical Quarterly*, Vol. 54, No. 1, eds. Maltby, R. & Griffin, M., Oxford, 185-197.
<https://doi.org/10.1093/cq/54.1.185>
- Hesberg, H. V. 1999. The King on Stage. i *The Art of Ancient Spectacle*, eds. Bergmann, B. & Kondoleon, C, London.
- Hinard, F. 1985. 'Les proscriptions de la Rome républicaine', i *Publications de l'École française de Rome* 83-1, 3-605, Rom.
- Lim, R. 1999. 'In the "Temple of Laughter": Visual and Literary Representations of Spectators at Roman Games', i *The Art of Ancient Spectacle*, eds. Bergmann, B. & Kondoleon, C, New Haven & London.
- Osgood, J. 2006. *Caesar's Legacy, Civil war and the emergence of the Roman empire*, Cambridge.
- Osgood, J. 2011. *A Suetonius Reader, Selections from the Lives of the Caesars and the Life of Horace*, Mundelein.
- Osgood, J. 2014. *Turia, A Roman Woman's Civil War*, Oxford.
- Parker, H. N. 1999. 'The Observed of All Observers: Spectacle, Applause, and Cultural Poetics in the Roman Theater Audience', i *The Art of Ancient Spectacle*, eds. Bergmann, B. & Kondoleon, C., New Haven & London.
- Pina Polo, F. 2020. 'The Functioning of the Republican Institutions', i *The Triumviral Period, Civil War, Political Crisis and Socioeconomic transformations*, ed. Pina Polo, F., Zaragoza.
- Pomeroy, S. P. 1975. *Goddesses, whores, wives & slaves*, London.
- Richardson, J. S. 2012. *Augustan Rome 44 BC to AD 14, The Restoration of the Republic and the Establishment of the Empire*, Edinburgh.
- Rohr Vio, F. 2015. 'Verso una riorganizzazione dello Stato tra secondo triumvirato e nuovo assetto augusteo: anni 44 a.C. - 14 d.C', i *Dalla repubblica al principato, Politica e potere in Roma antica*, eds. Cristofoli, R, Galimberti, A, & Rohr Vio, F. Rom.
- Russell, A. 2016. 'On gender and Spatial Experience in Public: the Case of Ancient Rome' i *Theoretical Roman Archaeology Journal (TRAC 2015)*, eds. Mandich, M.J., Derrick, T.J., Gonzalez Sanchez, S., Savani, G., and Zampieri, E., Leicester, 164 – 176.
https://doi.org/10.16995/TRAC2015_164_176
- Russell, A. 2016. *The Politics of Public Space in Republican Rome* Cambridge.
- Sumi, G. S. 2004. *Civil War, Women and Spectacle in the Triumviral Period*, *Ancient World* 35, 196-206.
- Sumi, G. S. 2005. *Ceremony and Power, Performing Politics in Rome between Republic and Empire*, Michigan.

- Webb, L. 2022. Female Interventions in Politics in the libera res. i *Leadership and Initiative in Late Republican and Early Imperial Rome*, ed. Burden-Strevens, V. E. 151–188.
https://doi.org/10.1163/9789004511408_007
- Westall, R. 2015. The Sources for the Civil Wars of Appian of Alexandria. i *Appian's Roman History, Empire and Civil War*, ed. Welch, K., Swansea.
- Wistrand, E. 1978. *Politik och Litteratur i Antikens Rom*, Göteborg.
- Wistrand, E. 1976. *The so-called Laudatio Turiae*, Göteborg